

DOĞAN QAYA

BİR DASTAN QƏHRƏMANI:
MEHRƏLİ BƏY

“Borçalı”
Bakı — 2001

BİR DESTAN KAHRAMANI: MİHRALİ BEY (1844-1906)*

Birkaç Söz

Mihrali Bey'in köyünden (Acıyurt-Sivas) olmam dolayısıyla çocukluğum, hep bu yüce kişinin kahramanlıklarını dinlemekle geçti. Halkımızın, "İkinci Köroğlu", "İkinci Battal Gazi" olarak vasıflandırdığı Mihrali Bey'i inceleyip yazmak fikri de bundan kaynaklanmıştır.

1971 yılından itibaren bu konuda bilgiler toplamaya başladım. Malzemeleri toplarken gördüm ki; Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Hatırat ve Mehmet Arif Bey'in Başımıza Gelenler'i haricindeki yazular (Bkz. Bibliyografya 2, 5, 10, 11, 13) hep bu eserleri tekrardan ibaret. Duyduklarımın ve bildiklerimin pek çoğu yazılmamıştı. Araştırmalarımı derinleştirdim. Halen sağ olan torunları ve bu sahada derlemeleri bulunan amcam Beşir Sönmez ile irtibata geçtim. Eksik bir kısım kalmaması için on üç yıl bekledim. Saygıdeğer dostum Ali Birinci'nin de teşvikiyle nihayet yazmaya karar verdim.

Mihrali Bey'in hayatı okunduğunda bazı bölümler, okuyucularımıza mantıksız gelebilir. Şunu söyleyelim ki; bunların hepsi de hakikattir. Bu yüzdendir ki, halkımız onu yüceltmiş; bir destan kahramanı olarak görmüş; hakkında sayısız destanlar söylemiştir. Maalesef bunlardan pek azı elimizde mevcuttur. Yayımlanan ve bilinen destanların haricinde, ben de Tokatlı Âşık Püryâni'den üç destan derleyerek manzum parçalar bölümüne ilave ettim.

Mihrali'ye "Mühür Ali" de denmektedir. Bu, halkımızın yakıştırmasıdır.

Mihrali'nin hayatı, başlı başına bir film konusudur. Yazımızı, konu bulmakta güçlük çeken, hatta basit konularla Türk sinemaseverleri

* Yayımlandığı yer: *Halk Kültürü* 1984 / 4, İstanbul, 1985, s. 81-96.
Kitap olarak: *Bir Dastan Kehramanı Mehrali Bey*, Bakı, 2001.

rahatsız eden film şirketlerinin de dikkatlerine arz ediyoruz. Dileriz, bu yazıdan haberdar olurlar.... (Sivas, 10. 4. 1984)

MİHRALİ BEY'İN HAYAT HİKÂYESİ

Karapapak–Terekeme Türklerinden olan Mihrali, Tiflis vilâyetinin Borçalı sancağına bağlı Darvas Köyü'nde büyümüştür. Babası **Memili**, dedesi ise **Allahverdi**'dir. Asil bir aileden olan Memili, Acem kızı ile evlenir. Ondan **Mehmet Ali**, ikinci hanımından da **Mihrali Bey**, **İsa Bey**, **Memmedalı** ve **Ali Bey** doğmuştur. İki de kızı vardır: **Huri** ve **Kezban**.

Daha, küçük yaşlarda ata binmeye, silah kullanmaya başlayan Mihrali, kısa boylu, etine dolgun, kara yağız ve sevimli biridir. Genç yaşlardaki gözü pekliği, cesareti, mertliği ve çevikliği dillerde söylenir olmuştur.

Mihrali, on yedi yaşındayken babasını kaybeder. Ruslar, Mihrali ve kardeşlerinin uğraşmaların rağmen, Abdullah Ağa'nın Müslüman mezarlığına gömülmesine izin vermez ve Karapapakların inançlarına, adetlerine ters düşen bir usulle kendi mezarlıklarına gömerler.

Civar köylerde bulunan Karapapaklar, Çerkezler, Çeçenler, Lezgiler Darvas Köyü'ne gelip başsağlığı dilerler.

Mihrali, o gece rüyasında babasını görür. Babası hiddetlidir. *"Utanmıyor musun? Beni o mezarlığa nasıl gömdürdün? Yazıklar olsun sana! Eğer benim na'sımı bu kafirlerin içinde korsan, hakkım haram olsun."* der.

Rüyanın etkisiyle aniden uyanan Mihrali, yatağından fırlar. Babasının hayali gözünün önünden hiç gitmez. Kılıcını beline bağlar, hançerlerini kuşağının arasına sokar, yanına kazma kürek alır, dışarı çıkar. Vakit gece yarısı olduğu için köy halkı derin uykudadır. Mihrali, doğruca mezarlığa gider.

Kısa boylu olmakla beraber, çevikliği sayesinde bir hamlede yüksek duvardan atlar. Nöbetçilere görünmeden babasının mezarına

gelir. Mezarı kazar ve babasını çıkarır. Bir an önce oradan uzaklaşmak düşüncesiyle babasını omuzlar, koşar adımlarla mezarlıktan ayrılır. “*Dur! Eller yukarı!*” sözüyle hareketsiz kalır. Nöbetçiler, na’sı yere bırakmasını söyler. Mihrali bırakır ama, bırakmasıyla beraber, onların üzerine sıçrar. Dövüşmedeki mahareti sayesinde, nöbetçileri öldürür.

Mihrali, babasını tekrar omuzlayıp Müslüman mezarlığına getirir, defneder. Sabaha doğru evine gelir. Olup biteni ağabeyi İsa’ya ve annesine anlatır. Kaçıp dağa çıkmaya karar verir.

Mihrali, Keçeli Köyü’ne gider. Orada baba dostu **Ahmet Ağa**’nın evine misafir olur. Yaptıklarını Ahmet Ağa’ya ve karısına anlatır. Bu arada gönül verdiği **Bahar**’ı da orada görür.

Mihrali’nin yaptığı işi ertesi gün herkes duyar. Tiflis Valisi’nin emri üzerine köyü ararlar. O’nun Keçeli’ye gittiğini öğrenirler. Keçeli’de Ahmet Ağa’nın evini kuşatırlar. Mihrali, içeride atına biner; mahmuz vurmasıyla şaha kaldırır. İkinci mahmuzla yel gibi ahırdan çıkar. Kapı önündeki iki askeri tepeleyip ve kendini atın karnına saklayıp süratle oradan uzaklaşır. (Mihrali, atıcılıkta olduğu kadar, binicilikte de çok ustadır. At, son sürat koşarken karnından dolaştığı, atın sırtında ayakta durduğu yahut amuda kalktığı, bu haldeyken istediği hedefi vurduğu söylenir.)

Mihrali, gece yarısından sonra evlerine gelir. Annesiyle gizlice konuşup ona veda eder; Darvas’tan uzaklaşır. O geceyi dağda geçirir. Ertesi gün, bir çobana rastlar; yanında karnını doyurur. Emin yer olarak düşündüğü İran’a geçer.

Tiflis valisi, Mihrali’yi ellerinden kaçırdıklarını öğrenince, ileri gelenleri toplar, onlara hakaret eder. Kumandanlar, askerleriyle etrafa yayılır, uğradıkları köylerde, Türklere zulmeder. Bu sırada **Tavşankuloğlu Hüseyin**’le **Dalaverli Mansur** da dağlarda eşkıyalık yapmaktadırlar. Bütün bunlar **Çar II. Aleksandr** (1855-1881)’in kulağına gitmiştir. Türk eşkıyalarının yakalanması için emir verir. Bunun üzerine aramalara hız verilir.

İzini kaybettirmiş bulunan Mihrali'nin nerede olduğunu, **Keçeli Köyü'**nden **Hacı Veli**, Ruslara ihbar eder. Vali de bunu bir mektupla Çar'a bildirir. Mihrali'nin İran'da olduğunu haber alan Çar, Şah'a bir nâme yazarak Mihrali'nin yakalanıp gönderilmesini ister.

İran zaptiyeleri, Mihrali'nin bir handa kaldığını öğrenir ve oraya gider. Durmadan şüphelenen Mihrali, üst kattan askerlerden birinin atına atlayarak oradan uzaklaşır. Tekrar, Rusya topraklarına geçer. Evlerine gider, annesi ve kardeşleriyle görüşür. Ağabeyi İsa, Mihrali'ye, kendilerine baskı yaptıklarını, yalnız başına bir şey yapamayacağını, Dalaverli Mansur ve Tavşankuloğlu Hüseyin'le birlikte olmasının lâzım geldiğini söyler. (**Dalaverli Mansur**, çobanına kızıp onu bıçağı ile öldürmesi üzerine; **Tavşankuloğlu Hüseyin** de zengin bir Türk'ü yaralayıp Ruslara teslim olmamasından dolayı dağa çıkmıştır. Fakir olan Hüseyin, gençliğinde aç kaldığı vakitler, mal yayan çocukların ekmeklerini alıp; *"Siz tavşan kulağı yapayım."* diyerek, sağından solundan yiyip karnını doyurmuş. Hüseyin'e bu yüzden **Tavşankuloğlu** lakabı verilmiştir.)

Mihrali, ertesi gün bir çobanla Mansur'a ve Hüseyin'e haber gönderir. Bilahare onlarla buluşur. Birlikte gezmeye başlarlar. Bir Rus öldüren **Keleninoğlu Hüseyin** de bunlara katılır. Rusların Türklere yaptıkları zulüm karşısında, Mihrali ve arkadaşları da Rus köylerine dehşet saçarlar. Dördünün şöhreti de günden güne yayılır.

Her gün valiye şikâyetler yağmaya başlar. Durumdan haberdar olan Çar II. Aleksandr, devlet erkânı ile toplantı yapar. Sonuçta, suçları az olan Mansur ve Tavşankuloğlu Hüseyin'in suçlarını bağışlarlar. Mihrali'yi yakalayanı, rütbe ve para ile taltif edeceklerini halka bildirirler.

Haberi alan Mansur ile Tavşankuloğlu Hüseyin gizlice anlaşır; Vali'ye giderek teslim olurlar. Teslim olmakla kalmaz, Darvas'a gidip Mihrali'nin ailesine eza-cefa yaparlar. Hatta Mansur, Mihrali'nin ağabeyi Mehmet Ali'yi öldürür. (Bir söylentiye göre de karısını dağa kaldırır.) Bu duyan Mihrali de Mansur'un karısını dağa kaldırıp kurduğu çadıra hapseder. Kardeşi Ali'yi de nöbetçi koyar.

Durumu öğrenen Mansur, Mihrali ile teke tek karşılaşmaya cesaret edemez. Tiflis Valisi'nin yanına çıkıp ondan yardım ister. Vali, Mansur'un emrine beş yüz atlı verir. Aynı zamanda, T. Hüseyin de Mansur'un kuvvetine yakın bir kuvvet tedarik eder.

Dalaverli Mansur, etraftaki Türk köylerini Mihrali'nin aleyhine kışkırtır. Ailesinin dağa kaldırıldığını da hatırlatarak, başına gelenlerin, ileride kendilerine de yapılabileceğini söyler. Bütün bu gayret sonunda işe yarar. Mihrali'nin baba dostu Garip Ağa, Maraşlı Köyü'nden yedi kardeşin en büyüğü Musa Çavuş da Çerkezlerden çok sayıda gönüllü toplayarak her koldan Mihrali'yi aramaya başlarlar.

Mihrali, aradan bir ay geçtikten sonra, Mansur'un karısını evine bırakır. Bu müddet içinde ona hiç dokunmamıştır. Arkadaşlarını toplar, bir müddet dağılmalarını söyler. Kendisinin de Osmanlı topraklarına geçeceğini belirtir. Keleninoğlu Hüseyin'in ısrarları karşısında, kendisiyle beraber gelmesini kabul eder.

Keleninoğlu Hüseyin'in, babasıyla vedalaşmak için köyüne gider. Hüseyin'in köye geldiğini gören bir Türk, Ruslara yaranmak gayesiyle, köydeki Rus askerlerine O'nu ihbar eder. askerler babasını çağırıp Hüseyin'in teslim olması için O'nu ikna etmesini isterler. Aksi takdirde evi ateşe vereceklerini söylerler. Hüseyin, teslim olmaz. Evin üstündeki otluğu ateşe verirler. Hüseyin boğulacak hale gelir. Babası; "Teslim ol!" diye üstüne üstüne gelirken, onu bacağından hafifçe yaralar. Aksi takdirde, onlar babasını öldüreceklerdir. Derhal dışarı çıkar ve iki Rus askerini öldürür. Fakat, başına yediği kurşunla cansız yere düşer.

Keleninoğlu Hüseyin gibi bir yiğitin ölümü, Mihrali'ye çok dokunur. Hayatı boyunca, Onun mertliğinden sitayişle bahsetmiştir. "Hüseyin, üç-beş yüz atlıma bedeldi." demiştir. Daha fazla Rusya'da kalamayacağını anlayan Mihrali, Osmanlı topraklarına girer, Çıldır'a gelir.

Mihrali'nin Osmanlı toprağında olduğunu öğrenen Çar, yakalanıp iade edilmesi için Osmanlı padişahu **Sultan Abdülaziz** (1861-1876)'e nâme yazar. O sırada sadarete **Mahmut Nedim Paşa** vardır.

padişah durumu sadrazamla görüşür; Mihrali'nin yakalanması için Erzurum valisine haber gönderir.

Birkaç defa sıkıştırılan Mihrali, hepsinden kurtulmayı başarır. Bu arada iki Türk askerini öldürür. Her yerde arandığından tekrar Rusya topraklarına geçer.

Mihrali'nin Rusya'da olduğunu öğrenen **Mansur, Tavşankuloğlu Hüseyin, Garip Ağa** ve **Musa Çavuş** dört bir taraftan takibe koyulurlar. Her birinin emrinde 400-500 kişilik atlı vardır.

Bu gruplardan Mihrali'ye ilk rastlayan **Musa Çavuş** olur. Mihrali, atı otlamakta, kendisi de dinlenmekte iken gayrı ihtiyari geriye bakar. Musa Çavuş'un kendisine doğru geldiğini görünce atına atlar ve kaçar. Fakat, Musa Çavuş yetişir. Mihrali, peşini bırakması için O'na yalvarır; aksi halde öldürmek mecburiyetinde kalacağını söyler. Musa Çavuş, ısrarla üstüne üstüne gider. Bunun üzerine aniden dönen Mihrali, Musa Çavuş'u kılıcıyla yaralar, oradan uzaklaşır. Atlıların bir kısmı Musa Çavuş'un yanında kalır, diğerleri Mihrali'yi kovalar. Mihrali, atına son hızı vererek uçuşuma doğru sürer. Bir hamlede karşıya geçer. Arkasından gelenlerin bazıları, hızını alamayıp uçuşuma yuvarlanır. Bunu gören diğer atlılar durur. Mihrali: *"Benim sizlerle işim yok. Peşimi bırakın. Dilerim Musa Çavuş'a bir şey olmamıştır."* der ve oradan uzaklaşır.

Atlılar, Musa Çavuş'u Maraşlı Köyü'ne babasının yanına getirirler. Fakat yolda çok kan kaybettiği için bütün müdahalelere rağmen kurtarılamaz ve ölür.

Mihrali, arada sırada köyüne uğrar, yakınlarıyla görüşür. Aynı zamanda Musa Çavuş'un ölümü üzerine aramalara daha da hız verilir. **Garip Ağa**, Mihrali'yi bir yerde kıştırır. Düzlükte bir kovalamaca başlar. Bir an gelir ki, ikisinin de atları yan yana koşmaya başlar. Garip Ağa Mihrali'nin teslim olmasını isterse de ikna edemez. Kılıcıyla hamle eder. Mihrali hepsini savuşturur. Ekmeğini yediği bu baba dostuna, el kaldırmak istemez. Fakat onun kendisini öldürmek istemesi üzerine kılıcını çeker, kuvvetli bir hamle ile öyle bir savurur ki, Garip Ağa'nın

sol bacağını dizinden koparır. Atlılar, takip etmek isterlerse de Garip Ağa müsaade etmez. Atlılar, onu alıp köyüne getirirler. (Bir söylentiye göre de Mihrali bu sırada Garip Ağa'yı öldürmüştür.)

Mihrali, gizlice annesiyle görüşür. Ona, **Bahar**'ı kaçıracağını söyler. Annesi vazgeçirmeye çalışırsa da başaramaz. Keçeli Köyü'ne gider ve Bahar'ı kaçıtır. Artık, yanında bir de kadın olduğu için işleri de zorlaşır. Bu yüzden, Bahar'ı, bazı kereler güvendiği kimselerin yanına bırakır.

Bir ara, takipçilerden Tavşankuloğlu Hüseyin, Mihrali'nin yerini öğrenir, derhal oraya gider. Mihrali yanında Bahar olduğu için pek kaçamaz. Tavşankuloğlu Hüseyin, arkalarından yetişir. Kılıcını vuracağı sırada bunu gören Bahar, korunmak için sağ kolunu kaldırır. Tavşankuloğlu Hüseyin, kılıcını indirir, Bahar'ın sağ elinden üç parmağını keser, Mihrali'yi de başından yaralar. Mihrali can acısıyla geri döner. Tüfeğini ateşlemek isterse de, tüfek ateş almaz. Atını mahmuzlar, Hüseyin'e yetişir. Kılıcını sallar, ama vuramaz. Kılıç atın kuyruğunu keser. Hüseyin'in kaçtığını gören adamları da irkilir ve geri döner.

Mihrali, bir dere kenarına gider. Bahar, Mihrali'nin kanlarını temizler. Tülbendini çıkarıp başını sarar. Yara derin olduğu halde, Mihrali aldırış etmez. Atına biner, Bahar'ı emin bir yere bırakır; oradan ayrılır.

Mihrali, Osmanlı topraklarına geçer. Bir ihbar üzerine yaralı olduğu halde yakalanır. Gözlerini açtığı anda, kendini elleri ve kolları zincire bağlanmış olarak, Kars hapisanesinde bulur. Burada başkaları da vardır; fakat, sadece kendisi bağlıdır.

Mihrali'nin kendine geldiğini görence, Âşık Ahmet adındaki bir Türk, Yanına yaklaşır, Mihrali'yi konuşturur. onun meşhur Mihrali olduğunu öğrenince şaşırır. Mihrali, Aşık Ahmet'ten hapisane hakkında bilgiler alır. Birlikte kaçmaya karar verirler.

Aşık Ahmet, ziyarete gelen karısına her gelişinde bir şey getirmesini söyler. O da, ekmeğin içine eye, vücuduna çekiç ve benzeri eşyalar saklayıp peyderpey kocasına getirip verir.

Yarası cerahat bağlamış ve çok bitkin bir durumda olan Mihrali, hapishane arkadaşlarının, en zayıf bir yerden tünel açmalarını ister. Mahkumlar, geceleri sesiz ve gizlice söylendiği şekilde çalışırlar. Tünelin ağzı, maalesef nöbetçilerin bulunduğu yere denk gelir. Mihrali, son taşı çıkarmalarını, belki bir gün lâzım olacağını söyler.

Bu arada, Mihrali'yi -yaralı olduğundan- sırtta mahkemeye götürürler. Mahkemede idamına karar verirler. Kararla ilgili evrak, önce Erzurum'daki Temyiz Divanı'na, sonra İstanbul Temyiz Mahkemesi'ne tasdike gönderilir; padişahın imzasına sunulur.

Mihrali ise zindana döndüğünde, durumdan arkadaşlarını haberdar eder. kaçacağını, isteyen de kendisi ile birlikte gelebileceğini söyler. Bir gece yarısı Aşık Ahmet'le birlikte mahkumları ayaklandırır. Kan gövdeyi götürürken, Mihrali, bu arada kendisini duvara bağlayan zincirleri keser. Aşık Ahmet'le önceden kazılmış tünele girer. Son taşı kaldırır. Mihrali, daracık delikten güçlkle çıkarken, nöbetçi görür. Mihrali'nin kaçmasına fırsat vermeden, süngüsünü bacağına saplar. Mihrali, süngüyü kavrar. Nöbetçi tüfeği çektiğinde, süngü Mihrali'nin bacağında kalır. Mihrali, ani bir hareketle süngüyü çıkarır ve gayet ustalıkla fırlatır. Süngü, nöbetçinin gırtlığından girer; nöbetçi yere cansız düşer. Aşık Ahmet, korkusundan tünelden çıkamaz ve zindana döner.

Mihrali sürüne sürüne zindanın karşısındaki tavlaya girer. Tavlada, atlar için hazırlanmış otluğun içine kendini bırakır. Orada iki gece üç gündüz kalır.

Zindandaki ayaklanma önlendikten sonra, mahkumlar sayılır; Mihrali'nin olmadığı görülür. Hemen, dört bir yana atlılar çıkarılır. Bütün aramalara rağmen, atlılar elleri boş dönerler.

Mihrali, üçüncü gece biraz kendine gelir. Ayakları hala zincirle bağlı olduğu için onları eye ile kesmek ister; zincirin kalınlığı, eyenin küçüklüğü dolayısıyla kesemez. Bu halde, ata binemeyeceği için başka çareler arar. Sonunda topuğunu kesip demir bilezikleri çıkarmaya karar verir. Topuğunu kesmesiyle müthiş bir acı duyar, fakat buna katlanır. Gömleğinden bir parça yırtar, topuğuna sarar. Başından, dizinden ve topuğundan yaralı olan Mihrali, bu yönüyle azim, sabır ve cesaret timsali gibidir. Ellerindeki bilezikleri ise kesmez. Zira, kafi miktarda yarası vardır. biraz otlar sarandıktan sonra, bir delikten kendisini aşağıya bırakır. Otların üzerine düştüğünden ses çıkmaz ve canı fazla acımaz. İçeride, sıra sıra atların olduğunu görür. Gözüne iyi bir at kestirir. Sonra başka bir atın sırtından ter keçesini çıkarır, bineceği atın ayaklarına bağlar. Zira, zemin taş olduğu için ses çıkarabileceğini düşünür. Havanın sıcaklığı dolayısıyla çift kapının açık olmasından da istifade ederek, atına atlar ve son sürat oradan uzaklaşır. Gece yarısı Maraşlı'ya gelir.

Mihrali, Maraşlı'da ilk rastladığı evin kapısını vurur. Bu ev, daha önce öldürdüğü **Musa Çavuş**'un babasının evidir. Mihrali'yi içeri alıp yatırır. Mihrali olup bitenleri anlatır. Adam Mihrali'ye ses çıkarmaz. Üstelik su ısıttırır ve bir tekne içinde onu yıkar, yaralarını temizler, merhem çalar. Süt içirttikten sonra, istirahatını temin eder. çocuklarını başına toplar. Evlerinde Mihrali'nin olduğunu, böyle mert birisine ölen kardeşlerinden dolayı kalleslik etmemelerini söyleyerek onları ikna eder. bu arada Mihrali'nin tavladan çaldığı at damgalı olduğu için çocuklarına bu atı çok uzaklara bırakıp dönmelerini söyler. Sabahleyin altı oğlu ile beraber Mihrali'nin yanına gider; kendilerini tanıtır. Mihrali irkilir. Adam; *"Biz seni Musa Çavuş'un yerine koyduk. Sen de bundan böyle bizim oğlumuz sayılırsın."* der. Mihrali'ye bir ay bakarlar. Gideceği zaman, iyi bir at ile Musa Çavuş'un kılıcını verirler. Adam, altı oğlunu Mihrali'nin yanına katar ve uğurlar.

Bu sırada **93 Harbi** (1877-1878) patlak verir. Osmanlılar hem kuzeybatıda hem de doğuda Ruslarla savaşır. Doğuda Rus ordusunun başında **Loris Melikof**, Osmanlı ordusunun başında da **Ahmet Muhtar Paşa** vardır.

Mihrali, atlılarını yanına alır, 120 kişilik çetesiyle Ruslara yapmadıklarını bırakmaz. Ruslar, bu belâlı **Karapapak** ile baş edemeyeceklerini anlayınca, “*Orduya hizmet*” şartıyla bağışlar. Mihrali ise, Kars kumandanı **Hüseyin Hami Paşa**’ya gizlice haber göndererek affedilirse, Osmanlılar safında mücadele vereceğini bildirir. Mihrali’nun bu teklifi kabul edilir.

Beri taraftan, Dalaverli Mansur (muhtemelen albay) ve Tavşankuloğlu Hüseyin (muhtemelen binbaşı) üst rütbelidedirler. Maalesef Karapapak olmalarına rağmen Osmanlılara karşı savaşırlar*.

Mihrali, kuvvetleriyle Çıldır’a gelir. Yanına kardeşi Ali Bey’i de almıştır. Kendisine binbaşılık, Ali’ye de mülazımlık rütbesi verilir.

Birgün, T. Hüseyin’den bir mektup alır. Hüseyin, Mansur’la arasının açıldığını, isterse emrine girebileceğini yazmaktadır. Mihrali, kabul eder. böylece, T. Hüseyin de Osmanlı’ya iltica eder. O’na da binbaşılık rütbesi verilir.

93 Harbi’nin temmuz-ağustos aylarında, muharebe iyice kızışır. Mihrali, **Kars**’ın Göle cihetinde, kendinden en az on misli fazla bir kuvvetle karşılaşır. Mihrali, tüfek ve kılıçla taarruz emrini verir. Saldırı anında, Mihrali’nin atı, göğsünden bir kurşun alır, yere kapaklanır. Mihrali, üç-dört metre ileriye düşerken perende atıp iki ayağı üstüne kalkar. Aynı anda tüfeğini ateşleyerek atını vuran askeri, alından vurur. Kendisine yaklaşan bir askeri de kılıcıyla bertaraf ettikten sonra onun atına atlar, düşman saflarına dalar. Askerler bir müddet sonra

**Karapapak* adı tarihte ilk defa 1599 yılında Buhara Hanlığı belgelerinde geçer. Önceleri aşağı İdil civarında yaşamakta iken Timur’un zulmünden yahut da Rusların Kazan’ı işgal etmelerinden dolayı buradan ayrılıp Zerefşan (Semerkand’ın doğusunda) bölgesine gelmişler, sonradan Özü (Dnepr) ırmağının batısına geçmişlerdir. Kür-Aras boylarından göçme Sulduz Karapapakları da Tiflis’in güneyinde Borçalı (eski adı: Loru) sancağında mesken tutmuşlardır. Şii ve Sünni inanca sahiptirler. (Mihrali Bey, Sünnidir.) Yanlış olarak Şii olanlara Tat ve Acem, Sünnilere de Terekeme denilir. Halbuki, Karapapakların Acemlikle alâkaları yoktur. Kaza kuzu derisinden kalpak giydikleri için kendilerine bu ad verilmiştir. Karapapaklar zeki, çalışkan, iyi ata binen, iyi silah kullanan bir Türk boyudur. Zengin bir folkloru sahiptir. (Acıyurt Köyü Folkloru ile ilgili olarak Türk Folklor Araştırmaları, Sivas Folkloru ve Türk Folkloru dergilerinde beş yazımız neşredilmiştir.) 93 Harbi esnasında bir kısmı Osmanlılara yardımcı olurken, ne acı ki bir kısmı da (Mansur, Tülü Musa, Latif, Kamil gibi...) Ruslarla elbirliği yapmıştır.

kaçmaya başlar. Çemberi yaran Mihrali, önüne çıkan düşmanı tepeleyip on dört bakkaliye arabasını alır ve Kars Kalesi'ne döner. Kaleyi dıştan kuşatan askerlerin de çemberini yararak kaleye girer. Haftalardır, aç, susuz kalan askerler, gelen malzemeleri görünce bayram eder.

Haberi alan **Anadolu Harp Ordusu Başkumandanı Ahmet Muhtar Paşa**; Mihrali'yi tebrik ve taltif eder. Fakat bu kuru erzak, askere kafi gelmez. Aylardır ete hasret olduklarından hepsi de bitkin düşmüştür. Hatta bu yüzden, Ahmet Muhtar Paşa, geri çekilme kararındadır. Bunu duyan Mihrali, Ahmet Muhtar Paşa'nın yanına gider, kararından vazgeçmesini söyler.

Güvendiği adamları yanına alarak, düşman sınırından içeri dalar. Haradan, yüz elli kadar kadana at ile ahırlardan binin üstünde koyun çıkarıp çemberi yararak Ahmet Muhtar Paşa'ya getirir. Paşa'nın sevinçten gözleri yaşarır. Sonuçta, Kars, muhasaradan kurtulur.

Ahmet Muhtar Paşa, bunun üzerine Mihrali'yi çekilen Rus ordusunun üstüne gönderir. Mihrali, Göle Nahiyesi'nin Demirkapı Köyü'nde bir alay düşman süvarisini kaçıtır. Karşısına başka bir alay çıkar. Zekası sayesinde bunları da alt eder: Kendisi güya kaçıyormuş gibi yapar. On misli düşman da kovalamaya başlar. Pusudaki seksen askeri, bunlara ateş ederek iki bölüğü dağıtır. Mihrali de aniden dönerek bunlara destek olur. Planın ustalığı sayesinde iki şehit, dört yaralıya karşı yüzden fazla cesedi ile düşmanı bozguna uğratar.

Paşa'nın sonsuz güvenini kazanan Mihrali, bu sefer **Gümrü-Tiflis** yolu üzerinde **Ağbulak** ve **Parmaksızköprü**'deki askeri mevkilere ait telgraf tellerini kesmeye memur edilir. Mihrali, 130 kadar süvarisiyle sekiz gün boyunca erzak kollarını vurur, telgraf tellerini keser, müfrezeleri tepeler, düşmanı çaresiz ve kıvılcımsız bir hale getirir. Düşmanın yetmişe yakın can kaybının yanında, kendisi dört şehit ve sekiz yaralı ile döner.

Ahmet Muhtar Paşa'nın Mihrali'nin bu kahramanlıklarını payitahta bildirmesi sonucu, Mihrali'ye II. Abdülhamit (1876-1909) tarafından ilk Mecidiye Nişanı verilir.

Mihrali, daha sonra Paşa'dan izin alarak, Rus sınırından içeri girer. Köyü Darvas'a gelir. Akrabasını ve diğer Karapapakları toplayarak Osmanlı'ya göç eder. Kafilde kardeşi **İsa Bey**, karısı **Bahar**, kardeşi **Mehmet Ali**'nin oğlu **Rüstem**, kundaktaki oğlu **Rüştü** de vardır. Mihrali; "*Belki ses çıkarır.*" diye oğlu Rüştü'yü, bir çalının dibine bırakır. Bahar Hanım, ağlar. Görümcesi Huri Hanım, kara ve soğuğa aldırış etmeyerek hemen atını geri çevirir, çalının dibinden Rüştü'yü alır, kafile sınırı geçmekte iken onlara yetişir.

Mihrali, daha sonra **Erzurum Müdafaası**'nda yer alır. Aziziye baskınından sonra, düşman, dört alayla Erzurum'u batıdan çevirmek ister. Muhtar Paşa, bunların üstüne üç-dört yüz süvari gönderir. Mihrali, bu cenkte ağır yara alır. 12 Kanunuevvel 1877'de (12 Aralık 1877) A. Muhtar Paşa İstanbul'a çağırılır. O'nun gitmesi üzerine Mihrali de artık orada kalamaz. A. Muhtar Paşa, Mihrali'ye bir kızak hazırlattırır. Kendisi İstanbul yolunu tutarken Mihrali de kafilesiyle Sivas'a doğru yol alır.

Mihrali, **Sivas'ta Ulaş Bucağı**'na bağlı bugünkü **Acıyurt Köyü** toprağına gelir. Karapapaklar da çevrede kendilerine yer bulurlar. Mihrali Bey, bugünkü Konak (Acıyurt'un mezarası)'ta mesken tutar. Acıyurt, halk ağzında; "*Büyük Köy, Papaklı Köyü, Mihrali Bey'in Köyü*" gibi adlarla anılır. Tavşankuloğlu Hüseyin, Kuşkayası Köyü'ne yerleşir. Bugün **Kangal, Uzunyayla** civarında 30-40 pare Karapapak köyü vardır. Buralara yerleşmekte, devlet onlara herhangi bir güçlük çıkartmamıştır. Zira, II. Abdülhamit, Mihrali ve ahfadının dilediği yerde yerleşmesini serbest bırakmıştır. Mihrali, Sivas'ta 40. **Hamidiye Süvari Alayı**'nı kurar.

Göçten on iki yıl sonra (1899) Kurt İsmail Paşa*, Mihrali Bey'in yanına geldi. Bağdat'ta amansız bir eşkıyanın olduğunu, Arapları Osmanlılar aleyhine kışkırttığını söyler. Mihrali Bey, bunun üzerine atlılarını toplar, Kurt İsmail Paşa ile Bağdat'a gider. Bağdat Valisi Mehmet Fazıl Paşa (?), bunlara izzet ikramda bulunur. Mihrali, eşkıyaya

*Kurt İsmail Paşa 93 Harbi'nde Erzurum Valisi idi. Ahmet Muhtar Paşa'nın İstanbul'a çağırılması üzerine, onun yerine vekil olarak kaldı.

teslim olması için haber gönderir. O da bir şey yapmayacaklarına dair şeref sözü alarak teslim olur. Mihrali Sultan Abdülhamit'e eşkiyanın teslim olduğunu ve bağışlanmasını bildirir ve bağışlanır. Bağdat'ta vali ve eşkiya, Mihrali'ye iyi cins Arap atları hediye ederler. Mihrali, Kurt İsmail Paşa ile geri döner.

Bu olaydan sonra Mihrali'nin ünü daha da yayılır.

Bir gün, beyler ve ağalar Kangal'da sohbet ederken, Kangal Kaymakamı içeri girer. Herkes ayağa kalkar, Mihrali kalkmaz. Kaymakam, hiddetlenir. Mihrali de gazaba gelip, kaymakamı döver. *"Sen kim oluyorsun da bana ayağa kalk diyorsun? Seni kalaycı çırağı seni!..."* der. Kaymakam bu olayı vali Reşit Paşa'ya anlatır. *"Seni kalaycı, beni de çırağın yaptı."* der. Buna fazlasıyla içerleyen vali, durumu Sultan Abdülhamit'e bildirir. Sultan da; *"Bir adamı bana çok mu gördünüz? O, benim yularsız aslanımdır."* diye haber gönderir.

Mihrali ile Vali'nin arasının açılmasına, başka bir olay daha sebep olmuştur: Bir at yarışında, Mihrali'nin **Karakütük** adlı atı da vardır.* Yalnız bu atın bir özelliği vardır; silah atılmadan, silah sesi duymadan iyi koşamaz. Vali, bunu bildiği için silah atılmasını istemez. İki taraf da anlaşır. Yarış başlar. Karakütük hep geride kalır. Kuşkayası Köyü'nden **Karapapak Çopur Ali**, buna tahammül edemez. *"Mihrali'nin atı olsun da geride kalsın bu ne demektir?"* diyerek silahını ateşler. Sonuçta Karakütük birinci olur. Vali, bunu Mihrali'nin planı olarak telakki eder.

Bu sıralarda, Yemen İsyanı baş gösterir. Bilhassa İngilizlerin teşvikiyle Osmanlılara sık sık isyan bayrağı açan Araplar, gün geçtikçe işi azıttılar. Mihrali'yi çekemeyen Vali Reşit Paşa; *"Bu isyanı bastırma bastırma, Mihrali bastırır."* diye Abdülhamit'e haber gönderir. Niyeti, Mihrali belasından (!) kurtulmaktır. Padişah'tan gelen haber; *"Dilerse gider, dilerse gitmez. Ben, O'nu her şeyde serbest bıraktım."* şeklindedir. Durum Mihrali'ye bildirildiğinde; *"Gitmem."* demeyi yiğitliğine yediremeyip atısını toplayarak yola çıkar. Adana'da büyük bir

* Mihrali çevrede sık sık at yarışları düzenler, Konağında pehlivanlar barındırır, böylece ata sporlarının yaşamasına yardımcı olur. Barındırdığı pehlivanlardan Siciminoğlu'nun sırtını o devirde kimse yere getirememiştir. Bu pehlivani uyurken kalleslikle öldürmüşlerdir.

kalabalık Mihrali'yi karşılar. "Oralar sıcaktır, sıcağına dayanamazsınız." diye vazgeçirmeye çalışırlar. Mihrali, geri dönmeyi gururuna yediremez. Yola çıkar ve bir zaman sonra Yemen'e varır. Yanındaki kardeşi bu sırada yüzbaşidir.

Kimsenin baş edemediği ve bir zamanlar eşkıya iken sonradan büyük bir vatansever olup vatanına hizmetler yapan bu destan kahramanı Mihrali, Yemen'in sıcağına dayanamaz, hastalanır ve orada ölür (1906). Atlılarından çoğu da telef olur. Ancak, üç-beş kişi geriye döner. Bunlardan bazıları Acıyurt Köyü'nden Yüzbaşı Ahmet, Yetim İsmail, Mahmut Çavuş; Kurdoğlu Köyü'nden Gökçe Çavuş, Kuşkayası Köyü'nden T. Hüseyin'dir. Mihrali'nin kardeşi Ali Bey ise Yemen dönüşü gemide öldürülmüştür. Bir söylentiye göre, Sivas'taki Karapapakların lideri olmak için Ali Bey'i, Tavşankuloğlu Hüseyin öldürmüştür. Mihrali Bey'in oğlu Rüştü Bey ise 1932'de vefat etmiştir.

II – MİHRALİ BEY HAKKINDA MANZUM PARÇALAR

-1-

Âşık Sadık'ın Mihrali Bey Destanı

*Ey ağalar beyler bizim ellerde
Koçaklıktan yana birdi Mihrali
Cahallık eyleyip dağlarda gezdi
Epey zaman kaçak durdu Mihrali*

*İbtidâ gözünden düştü devletin
Sonra göze girip buldu rağbetin
Cihana tanıttı şânın şevketin
Bir eşsiz nâmudâr erdi Mihrali*

*Kan kavga kopanda Kars'ın başına
Doksan üç'te baktı yurdun işine
Dört-beş yüz atlıyı yığdı peşine
Moskof'un cengine girdi Mihrali*

Muhtar Paşa kıydı ona nişânı
Başladı dökmeğe hûn-ı düşmanı
Şânı tuttu bütün Kafkasistan'ı
Koçaklarda dizdi ordu Mihrali

Ordu-yı İslam'a rehnümûn oldu
Tanrı aslanı çok şâd memnun oldu
Düşman güzergâhı her pür nun oldu
Leşlerini yere serdi Mihrali

Kemender Kazağı hep bizâr etti
Rahat yatırmadı can bizar etti
Loris de elinden el-hazer etti
Gece karargâhlar yardı Mihrali

Moskof ordusuna çok dehşet saldı
Hareketlerini keşfedip bildi
Osmanlı askeri tedarik aldı
Düşmana tuzağı kurdu Mihrali

Adını duyanda Rus'un Saldad'ı
Koparırdı "Mama" deyip feryadı
Moskof'a havf saldı merdâne adı
Gözlerin kurdunu kırdı Mihrali

Rus'u Şüregel'de pişman eyledi
Yollarını kesip hüsrân eyledi
Taburların hâkle yeksan eyledi
En dilâverlerin yordu Mihrali

*Mel'un Hacı Veli gör ne iş tuttu
Beş kapige dinin nâmusun sattı
Kars'ın teslimine çok gayret etti
O'nu sağ Paşa'ya verdi Mihrali*

*Huda'nın mukadder günü gelende
Bu hâl ile mahşer günü gelende
Düşmanların zafer günü gelende
Ciğerine dağlar vurdu Mihrali*

*Ağlaya ağlaya yurdu terketti
Atlıların çekip Sivas'a gitti
Nice ehl-i maraz şifâya yetti
Onlara bir tâ'un çordu Mihrali*

*Alnına yazılmış kara yazılar
Murada yetmedi ağlar sızılar
Haberi getirdi bazı bazılar
Kars'ı her gidenden sordu Mihrali*

*Akıbet O'na da bu fâni cihan
Yâr olmadı göçtü kalmadı mihman
Cennet-i Al'â'da tuttu bir mekan
Gaziler yanına vardı Mihrali*

*Gani Rahmân rahmet eyleye ana
Azim hizmeti var dine vatana
Ahvadımız dâim adını ana
Severdi gönülden yurdu Mihrali*

SADIK'ın feleğe meydanı kaldı

*Kıydı o yiğide nâm şânı kaldı
İkinci Köroğlu destanı kaldı
Söylenir dillerde merdi Mihrali
Âşık SADIK*

-2-

Mihrali Bey Destanı*

*Osmanlı da ona yağılık etti
Yaralı aslanı kal'aya attı
Kıymetin bilmedi kötülük etti
Kars'ın kal'asını yardı Mihrali*

*Muhtar Paşa divanına sesledi
Nişan verdi şân şerefine süsledi
Ganimetle orduları besledi
Şikârın yanına kaldı Mihrali*

*Berat aldı Padişah'ın elinden
Gece aştı Kabaktepe belinden
Gümrü Tiflis kan ağladı elinden
Gürcistan'a talan saldı Mihrali*

*Tülü Musa çok hıyanet eyledi
Kâmil gizli sırlarımız söyledi
Mansur Latif Karapapak beyleri
Osmanlı'ya arka daldı Mihrali*

Sürü sürü koyunları geçirdi

*Bu destanın şâirini maalesef tespit edemedik.

Yılık çekip atlarını aşırđı
Kafkasya'dan beri sürdü getirdi
Urusya'dan çok bac aldı Mihrali

-3-

Mihrali Bey Atlıları Türküsü**

Ehli İslam olan eşissin bilsin
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana
İsterse Uruset ne var ki gelsin
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

Kurşanınđ kılınđı geyhiniñ donu
Kavga bulutdarı sardı her yanı
Doğdu koç iğiding şan almakh günü
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

Esger olan bölüyh bölüner
Kars Kalası sandız mı ki alınar
Boz atdar üstünde kılınç çalınar
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

Kavga günü namert sapa yer arar
Er olan göğsünü tüşmana gerer
Cem-i ervah biznen meydana girer
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

Hele Al-Osman'ın görmüyüf zorun
Din gıyratı olan tederiyh görüñ

**Karapapak Âşık Şenlik (1853-1912) tarafından 1877 Nisan'ında söylenen koçaklama.

*At tepiñ baş kesiñ Kazağ'ın kırñ
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana*

*Men-Esfer'di(r) biling Urusuñ esli
Orman yabanısı balıhçı nesli
Hınzır sürüsüne dalıf kurt misli
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana*

*ŞENİYH ne durursun atdarı miniñ
Sıyra kılınç tüşman üstüne dönüñ
Artajakhdı(r) şanı bu Al-Osman'ın
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana
Âşık ŞENLİK*

-4-

93 Kars Kavgaları Türküsü*

*Gümriü'den yörüdü şapkalı Kazak
Kars içinde eser bir acı sazak
Kaptan Paşa diyer: Devranı bozak
Gel beri gel beri bizim Osmanlı
Kavga koptu Kars'ın başı dumanlı*

*Yaktı gülşen yurdu zâlim saldadı
Loris de zulmedip verdi berbadı
Ardahan kan ağlar gözler imdadı
Gel beri gel beri bizim Osmanlı
Kavga koptu Kars'ın başı dumanlı*

*Cendere Köyü'nden Karlı Bahri Efendi'den derlenmiştir.

*Mirali Paşa da çok mertlik etti
Mansur'un evini yıktı dağıttı
Hacı Veli'nin de toyunu tuttu
Gel beri gel beri bizim Osmanlı
Kavga koptu Kars'ın başı dumanlı*

*Muhtar Paşa aldı Gazi şanını
Çevirdi Moskoflar çevre yanını
Yahnular koparttı Nuh tufanını
Gel beri gel beri bizim Osmanlı
Kavga koptu Kars'ın başı dumanlı*

-5-

Mihrali Bey**

-Uzunhava-

*Ben gidiyom Rüştü Bey'im ağlama
Köz koyup da ciğerimi dağlama
Alay gitti beni burda eğleme
Yemen'e de benim ağam Yemen'e
Erdi m'ola Mihrali Bey Yemen'e
Kurdu m'ola çadırları çimene
Oğul köz düştüğü yeri yakar kime ne
Oğul dert benim değil mi vallah kime ne*

*Ben gidiyom Rüştü Bey'im sana bir nişan
Susuzluktan alayları perişan
Hiç iflah olur mu Yemen'e düşen
Bağlantı*

**Mihrali'nin yakınları tarafından söylenmiş olan bu uzun havayı Malatyalı sanatçı Kemal Keskin plağa okumuştur. Bu yüzden bazı çevrelerce Mihrali Bey uzun havası Malatya yöresine mal edilmektedir. Bu yanlışlığı da ilgililer düzeltir düşüncesiyle, bilhassa belirtmek istedik. Uzunhava Sivas'ın Acıyurt Köyü'ne aittir.

*Mihrali'yi sorarsan ezelden yaslı
Çifte al kılıcın uçları pahlı
Ta ezel ezelden yaslıyım yaslı*
Bağlantı

*Mihrali'yi sokaklarda tuttular
Ağamı da bir kurşuna sattılar
Mihrali'yi Yemen'e de attılar*
Bağlantı

*Mihrali Bey Hamidiye alayı
Düşmanlar çıkardı türlü belayı
Nedir Ali Bey'im bunun kolayı*
Bağlantı

*Devlete bağlıdır şu senin başın
Cihanda aransa bulunmaz eşin
Elliyle altmışa yakındır yaşın*
Bağlantı

*Kum tepesi oldu görünmez otlar
Açlıktan ölüyor küheylan atlar
Kardaş şehit düştü nice yiğitler*
Bağlantı

*Arap atlar geldi bağlanmak ister
Kömüşlerin geldi yağlanmak ister
Rüştü Bey büyüdü evlenmek ister*
Bağlantı

(Rüştü Bey : Mihrali Bey'in oğlu, Ali Bey : Mihrali Bey'in kardeşi)

-6-

Mihrali Bey'e Ağıt

Bell'oldu gittiğin benim efendim

İndelhan olanlar seni arıyor
Yıkıldı bir yanı koca Sivas'ın
Dervişan olanlar seni arıyor

Bozuldu elvanı yüce binanın
Gamı arttı içindeki çobanın
Kesildi kısmeti hane viranın
Cennette gülmanlar seni arıyor

Yükledi göçünü can Mehmet Ali
Bir zaman dillerde söylensin hâli
Mahir Bey kızının kırıldı kolu
Akıttı al kanlar seni arıyor

Gayri şahin uçtu dalda yar kaldı
Vefasız dünyanın ömrü az kaldı
Bağlar çiçek açmış güllü yar geldi
Bahçıvan olanlar seni arıyor

Ne muhalif değdi feleğin taşı
Yaktı nâsı ayrılığın ateşi
Yine eşkiyalar kaldırdı başı
Bezirgân olanlar seni arıyor

Hani senin gibi ellerde rehber
Senden ziya umar günler geceler
Çarşılarda esnaf köylerde rençber
Dağlarda çobanlar seni arıyor

Olanca muradın mahşere kaldı
Felek bu belâyı bizlere saldı
Âşık RUHSATÎ de meddahın oldu
Nice pehlivanlar seni arıyor

-7-

Mihrali Bey'in Sivas'a Geliş Destanı

*Nasıl methetmeyem Mihrali Bey'i
Sivas ülkesinin beyi geliyor
O zâlim düşmanın elinde kalmaz
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

*Herkes kaderine boynunu eğe
Ünü dağılmıştı şehire köye
Zarar ziyan gelmez Mihrali Bey'e
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

*Acem yiğididir yahşdır yahşı
Gösterir kendini kemâli şahsı
Ahabı yararı giderler karşı
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

*Köyü Acıyurt'tur yeri Konak'tır
Böyle bir yiğidi görmeli çoktur
Yiğitliği veren ol Gâni Hak'tır
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

*Püryânî bu anda söyler bitirir
Hakk'ın birliğine şükür yetirir
Yurdun şerefini beyler artırır
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

Tokatlı Âşık PÜRYÂNÎ*

-8-

Mihrali Bey Ağıtı

* Halk her ne kadar "Acem" derse de yazımızdaki Karapapaklar dipnotunda da belirttiğimiz gibi bu, yanlış bir yakıştırmadır. Karapapakların Acemlikle alakaları yoktur.

*Nasıl methedelim Mihrali Bey'i
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi
Düşman mı oldular kahraman sana
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Malın mülkün mirasçılar paylaşır
Rüştü Bey'in Konağ'ında eğleşir
Bacıların "Gardaş" deyi ağlaşır
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Sürmeler çekilir kirpiğe kaşa
Mihrali Bey o Yemen'e ulaşsın
Günler sıcak olur çıkamaz başa
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Vasfedelim Mihrali Bey halını
Yiğitliğin şerefini şanını
Çifter hanım bekliyorlar yolunu
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Acıyurt iklimi Konak Köyü'nü
Ne bayramı belli ne de düğünü
Gözlerim gelmedi Ali Bey'imi
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*İsa Bey'in O'nun büyük gardaşı
Yemen'e yapmağa gitti savaşı
Ağlar Sivas halkı döker göz yaşsı
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

Aştı çayır çimen güller nergizler

*Bütün yasta kaldı gelinler kızlar
Sivas ahalisi yolunu gözler
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Yemen dedikleri gayet sıcaktır
Konak Mihrali Bey yalan ocaktır
Ahababın yarenin dostların çoktur
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Mihrali Bey ünün duyanlar ağlar
Gam çeker dostların kara yas bağlar
Ulaş Nahyası'nda köyler kan ağlar
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Ummazdım ki ol Yemen'de kalasın
Sıcağından böyle bir hoş olasın
Kars'ın kumandanı Acem balası
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Kahraman Mihrali yiğit bir kişi
Ne yazı bellidir ne soğuk kışı
Topladı orduyu otuz bin kişi
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Ne diyelim senin yiğitliğine
Âlem and içiyor hürmetliğine
Hak'tan bir inayet kuvvetliğine
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Biter mi hiç Mihrali Bey davası
Aslanın boş kalmaz yurdu yuvası*

*Bir beş değil atmış köyün ağası
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Öyle bir kumandan öyle paşaydı
Biner ata yüce dağlar aşardı
Mayetinde nice yiğit yaşardı
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Bu Mihrali Bey'in bu halı böyle
Konuşurdu ağa paşa bey ile
Dinlen gel Püryânî yeniden söyle
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

17.3.1984

Tokatlı Âşık PÜRYÂNÎ

-9-

Mihrali Bey Destanı

*Nasıl methetmeyem Mihrali Bey'i
Her yerde şerefi ünü söylenir
Yaptığı yiğitlik aklıma düştü
Üzerinden geçen günü söylenir*

*Bey'in çoktur anlatırsak davası
Titretti elinde koca Sivas'ı
Sürüyü sakladı Kangal Ağası
Her yerde şerefi şanı söylenir*

*Mihrali Bey ata biner yürürdü
Düşman görse korkusundan erirdi
Doksan üç'te gelenleri korurdu*

Asâleti cinsi dini söylenir

*Mihrali Bey sözlerini açmalı
Bunu yazıp tarihlere geçmeli
Kılıcıyla korkuturdu düşmanı
Kılıcı kalkanı kını söylenir*

*Mihrali Bey konu açanlar açsın
Senin ünün her tarafa dolaşsın
Dinlensin Mihrali tarihe geçsin
Verilir bu vasfı dili söylenir*

*Mihrali Bey'imi bilenler bilir
Güçlü idi bir orduya baş gelir
Ol her yerde kahramanlık söylenir
Böyle kahramanın hali söylenir*

*Mihrali Bey çıktı gine meydana
Ne kadar hanımdır doğuran ana
Kılıcı bölendi al kızıl kana
Gülşen bahçesinde gülü söylenir*

*Mihrali Bey senin nasıl duyuram
Yiğitlerden seni seçem ayıram
Yaradandır seni böyle kayıran
Püryânî bugünkü gün bunu söylenir*

17.3.1984

Tokatlı Âşık PÜRYÂNÎ

Mihrali Bey

*Aslan yatağını görmeye geldim
Kaldığı yerlerdir Merali Bey'in
Konağı görünce düşlere daldım
Olduğu yerlerdir Merali Bey'in*

*Kahpeleri almaz imiş araya
Ak dememiş hatır için karaya
Seksen bir'de göçüp işte buraya
Geldiği yerlerdir Merali Bey'in*

*Her ana doğuramaz böylesi eri
Hayatında adım atmamış geri
Arayıp gönlünce kalacak yeri
Bulduğu yerlerdir Merali Bey'in*

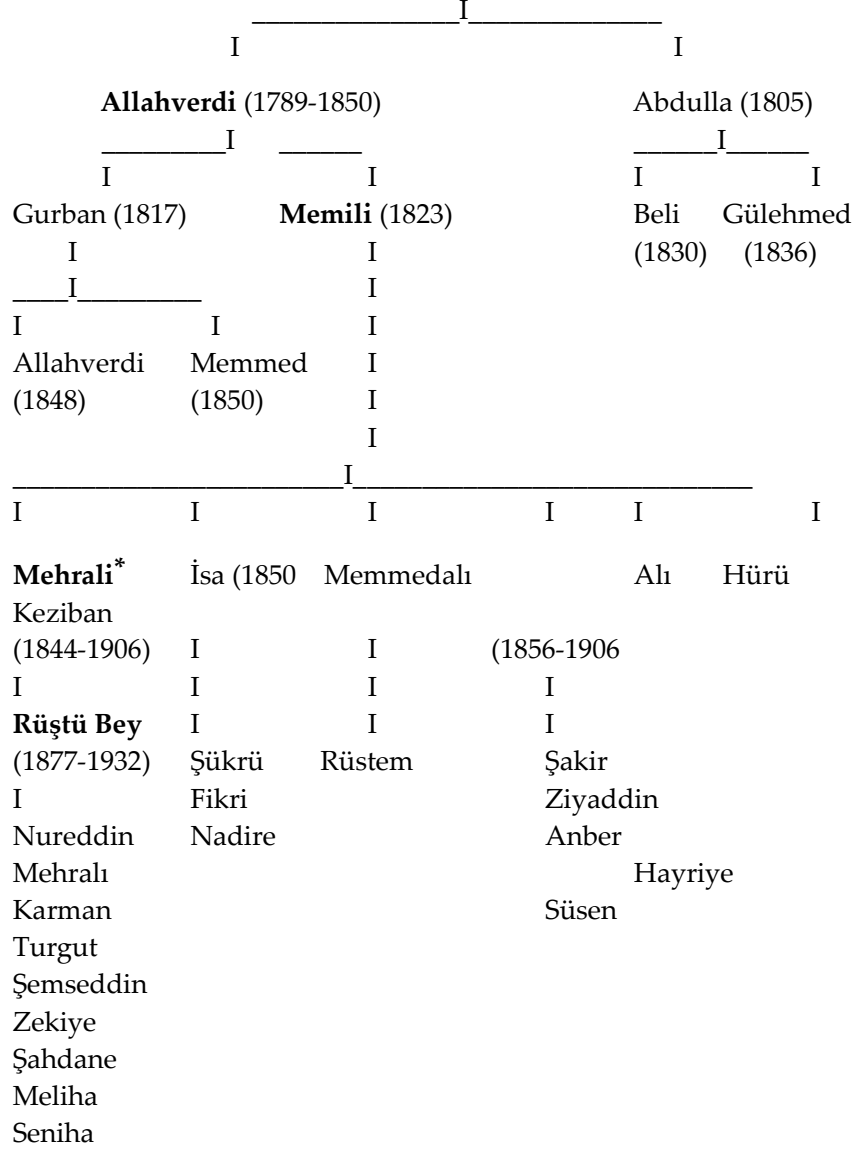
*Dağların çökmüştür duman üstüne
Şiirler yazmışım zaman üstüne
Beş yüz atlısını yemen üstüne
Saldığı yerlerdir Merali Bey'in*

*İSMETİ der cihat etti yılmadı
"Hürriyet demişti hayatın tadı
Tarihte şanına yakışan adı
Aldığı yerlerdir Merali Bey'in*

III – MİHRALİ BEY'İN SOYKÜTÜĞÜ

Mehemmedeli (Memili)

(XVIII. yüzyıl ortaları)

Not: Daha önce soy kütüğü tablosu, Prof. Dr. Valeh Hacılar tarafından son bilgiler etrafında tekrar gözden geçirilmiş ve yukarıdaki

* Mehralı Bey'in hanımları: Bahar, Gülgaz (Gülnaz).

toblo oluşturulmuştur. Daha objektif bulduğumu bu tabloyu yukarıda aynen gösterdim.

IV. KAYNAKÇA:

Kaynak Şahıslar:

Beşir Sönmez, (48 yaşında, Sivas Acıyurt Köyü'nden) Mihrali Bey'in Torunları Nurettin Memilioğlu (3.4.1984'te vefat etti.), Turgut Memilioğlu, Mihrali Memilioğlu (Derleme birkaç sene içinde yapılmıştır.)

Kaynaklar:

Aslan, Ensar, (1983), *Mihrali Bey Destanı, Şükrü Elçin Armağanı*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Armağan Dizisi, Ankara, s. 11-17.

Danişmend, İsmail Hâmi; **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Cilt: 4, İstanbul, 1972.

Gazi Ahmed Muhtar Paşa, 1328 (1912).**Sergüzeşt-i Hayatımın Cild-i Sânisî, Anadolu Rus Muharebeleri**, İstanbul, s. 86.

Gencosman, Kemal Zeki, (1972), **Türk Destanları**, İstanbul, s. 142-149.

Güney Eflatun Cem-Çetin Eflatun Güney (1963), **Ruhsatî Hayatı ve Şiirleri**, s. 182-183.

Hacılar, Valeh, **Borçalı Mehralı Bey Tarihi Hekiketlerde** (2001), Bakı.

Kars Savunmasında Bir Destan Kahramanı, Şubat 1983, **Yıllarboyu Tarih Dergisi**, s. 43-45.

Kırzioğlu, M. Fahreddin, (1958), **Edebiyatımızda Kars II**, İstanbul.

Kırzioğlu, M. Fahreddin, (1972), **Karapapaklar**, Erzurum

Kurat, Akdes Nimet, (1948), **Rusya Tarihi**, Ankara

Mehmet Arif Bey, **Başımıza Gelenler**, 1328 (1912), İstanbul.

Savaş Destanlarımız, (1970), **Hayat Tarih Mecmuası**, S. 6, İstanbul, s. 80.

Sevük, İsmail Habib; (1943), **Yurttan Yazılar**, İstanbul, s. 336-340.

Sırma, İhsan Süreyya, (1980), **Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyanları**, İstanbul.

Mihrali Bey'in hanımları: Bahar, Gülgaz (Gülnaz).

BİR DESTAN KAHRAMANI: MİHRALİ BEY

Birkaç Söz

Mihrali Bey'in köyünden (Acıyurt-Sivas) olmam dolayısıyla çocukluğum, hep bu yüce kişinin kahramanlıklarını dinlemekle geçti. Halkımızın, "İkinci Köroğlu", "İkinci Battal Gazi" olarak vasıflandırdığı Mihrali Bey'i inceleyip yazmak fikri de bundan kaynaklanmıştır.

1971 yılından itibaren bu konuda bilgiler toplamaya başladım. Malzemeleri toplarken gördüm ki; Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Hatırat ve Mehmet Arif Bey'in Başımıza Gelenler'i haricindeki yazılar

(Bkz. Bibliyografya 2, 5, 10, 11, 13) hep bu eserleri tekrardan ibaret. Duyduklarımın ve bildiklerimin pek çoğu yazılmamıştı. Araştırmalarımı derinleştirdim. Halen sağ olan torunları ve bu sahada derlemeleri bulunan amcam Beşir Sönmez ile irtibata geçtim. Eksik bir kısım kalmaması için on üç yıl bekledim. Saygıdeğer dostum Ali Birinci'nin de teşvikiyle nihayet yazmaya karar verdim.

Mihrali Bey'in hayatı okunduğunda bazı bölümler, okuyucularımıza mantıksız gelebilir. Şunu söyleyelim ki; bunların hepsi de hakikattir. Bu yüzdendir ki, halkımız onu yüceltmiş; bir destan kahramanı olarak görmüş; hakkında sayısız destanlar söylemiştir. Maalesef bunlardan pek azı elimizde mevcuttur. Yayımlanan ve bilinen destanların haricinde, ben de Tokatlı Âşık Püryâni'den üç destan derleyerek manzum parçalar bölümüne ilave ettim.

Mihrali'ye "Mühür Ali" de denmektedir. Bu, halkımızın yakıştırmasıdır.

Mihrali'nin hayatı, başlı başına bir film konusudur. Yazımızı, konu bulmakta güçlük çeken, hatta basit konularla Türk sinemaseverleri rahatsız eden film şirketlerinin de dikkatlerine arz ediyoruz. Dileriz, bu yazıdan haberdar olurlar.... (Sivas, 10. 4. 1984)

MİHRALİ BEY'İN HAYAT HİKÂYESİ

Karapapak–Terekeme Türklerinden olan Mihrali, Tiflis vilâyetinin Borçalı sancağına bağlı Darvas Köyü'nde büyümüştür. Babası **Memili**, dedesi ise **Allahverdi**'dir. Asil bir aileden olan Memili, Acem kızı ile evlenir. Ondan **Mehmet Ali**, ikinci hanımından da **Mihrali Bey**, **İsa Bey**, **Memmedalı** ve **Ali Bey** doğmuştur. İki de kızı vardır: **Huri** ve **Kezban**.

Daha, küçük yaşlarda ata binmeye, silah kullanmaya başlayan Mihrali, kısa boylu, etine dolgun, kara yağz ve sevimli biridir. Genç yaşlardaki gözü peklığı, cesareti, mertliği ve çevikliği dillerde söylenir olmuştur.

Mihrali, on yedi yaşındayken babasını kaybeder. Ruslar, Mihrali ve kardeşlerinin uğraşmaların rağmen, Abdullah Ağa'nın Müslüman mezarlığına gömülmesine izin vermez ve Karapapakların inançlarına, adetlerine ters düşen bir usulle kendi mezarlıklarına gömerler.

Civar köylerde bulunan Karapapaklar, Çerkezler, Çeçenler, Lezgiler Darvas Köyü'ne gelip başsağlığı dilerler.

Mihrali, o gece rüyasında babasını görür. Babası hiddetlidir. *"Utandırmıyor musun? Beni o mezarlığa nasıl gömdüydün? Yazıklar olsun sana! Eğer benim na'sımı bu kafirlerin içinde korsan, hakkım haram olsun."* der.

Rüyanın etkisiyle aniden uyanan Mihrali, yatağından fırlar. Babasının hayali gözünün önünden hiç gitmez. Kılıcını beline bağlar, hançerlerini kuşağının arasına sokar, yanına kazma kürek alır, dışarı çıkar. Vakit gece yarısı olduğu için köy halkı derin uykudadır. Mihrali, doğruca mezarlığa gider.

Kısa boylu olmakla beraber, çevikliği sayesinde bir hamlede yüksek duvardan atlar. Nöbetçilere görünmeden babasının mezarına gelir. Mezarı kazar ve babasını çıkarır. Bir an önce oradan uzaklaşmak düşüncesiyle babasını omuzlar, koşar adımlarla mezarlıktan ayrılır. *"Dur! Eller yukarı!"* sözüyle hareketsiz kalır. Nöbetçiler, na'sı yere bırakmasını söyler. Mihrali bırakır ama, bırakmasıyla beraber, onların üzerine sıçrar. Dövüşmedeki mahareti sayesinde, nöbetçileri öldürür.

Mihrali, babasını tekrar omuzlayıp Müslüman mezarlığına getirir, defneder. Sabaha doğru evine gelir. Olup biteni ağabeyi İsa'ya ve annesine anlatır. Kaçıp dağa çıkmaya karar verir.

Mihrali, Keçeli Köyü'ne gider. Orada baba dostu **Ahmet Ağa**'nın evine misafir olur. Yaptıklarını Ahmet Ağa'ya ve karısına anlatır. Bu arada gönül verdiği **Bahar**'ı da orada görür.

Mihrali'nin yaptığı işi ertesi gün herkes duyar. Tiflis Valisi'nin emri üzerine köyü ararlar. O'nun Keçeli'ye gittiğini öğrenirler. Keçeli'de Ahmet Ağa'nın evini kuşatırlar. Mihrali, içeride atına biner; mahmuz

vurmasıyla şaha kaldırır. İkinci mahmuzla yel gibi ahurdan çıkar. Kapı önündeki iki askeri tepeleyip ve kendini atın karnına saklayıp süratle oradan uzaklaşır. (Mihrali, atıcılıkta olduğu kadar, binicilikte de çok ustadır. At, son sürat koşarken karnından dolaştığı, atın sırtında ayakta durduğu yahut amuda kalktığı, bu haldeyken istediği hedefi vurduğu söylenir.)

Mihrali, gece yarısından sonra evlerine gelir. Annesiyle gizlice konuşup ona veda eder; Darvas'tan uzaklaşır. O geceyi dağda geçirir. Ertesi gün, bir çobana rastlar; yanında karnını doyurur. Emin yer olarak düşündüğü İran'a geçer.

Tiflis valisi, Mihrali'yi ellerinden kaçırdıklarını öğrenince, ileri gelenleri toplar, onlara hakaret eder. Kumandanlar, askerleriyle etrafa yayılır, uğradıkları köylerde, Türklere zulmeder. Bu sırada **Tavşankuloğlu Hüseyin**'le **Dalaverli Mansur** da dağlarda eşkıyalık yapmaktadırlar. Bütün bunlar **Çar II. Aleksandr** (1855-1881)'in kulağına gitmiştir. Türk eşkıyalarının yakalanması için emir verir. Bunun üzerine aramalara hız verilir.

İzini kaybettirmiş bulunan Mihrali'nin nerede olduğunu, **Keçeli Köyü**'nden **Hacı Veli**, Ruslara ihbar eder. Vali de bunu bir mektupla Çar'a bildirir. Mihrali'nin İran'da olduğunu haber alan Çar, Şah'a bir nâme yazarak Mihrali'nin yakalanıp gönderilmesini ister.

İran zaptiyeleri, Mihrali'nin bir handa kaldığını öğrenir ve oraya gider. Durmadan şüphelenen Mihrali, üst kattan askerlerden birinin atına atlayarak oradan uzaklaşır. Tekrar, Rusya topraklarına geçer. Evlerine gider, annesi ve kardeşleriyle görüşür. Ağabeyi İsa, Mihrali'ye, kendilerine baskı yaptıklarını, yalnız başına bir şey yapamayacağını, Dalaverli Mansur ve Tavşankuloğlu Hüseyin'le birlikte olmasının lâzım geldiğini söyler. (**Dalaverli Mansur**, çobanına kızıp onu bıçağı ile öldürmesi üzerine; **Tavşankuloğlu Hüseyin** de zengin bir Türk'ü yaralayıp Ruslara teslim olmamasından dolayı dağa çıkmıştır. Fakir olan Hüseyin, gençliğinde aç kaldığı vakitler, mal yayan çocukların ekmecklerini alıp; "*Siz tavşan kulağı yapayım.*" diyerek, sağından solundan

yiyip karnını doyurmuş. Hüseyin'e bu yüzden **Tavşankuloğlu** lakabı verilmiştir.)

Mihrali, ertesi gün bir çobanla Mansur'a ve Hüseyin'e haber gönderir. Bilahare onlarla buluşur. Birlikte gezmeye başlarlar. Bir Rus öldüren **Keleninoğlu Hüseyin** de bunlara katılır. Rusların Türklere yaptıkları zulüm karşısında, Mihrali ve arkadaşları da Rus köylerine dehşet saçarlar. Dördünün şöhreti de günden güne yayılır.

Her gün valiye şikâyetler yağmaya başlar. Durumdan haberdar olan Çar II. Aleksandr, devlet erkânı ile toplantı yapar. Sonuçta, suçları az olan Mansur ve Tavşankuloğlu Hüseyin'in suçlarını bağışlarlar. Mihrali'yi yakalayanı, rütbe ve para ile taltif edeceklerini halka bildirirler.

Haberi alan Mansur ile Tavşankuloğlu Hüseyin gizlice anlaşır; Vali'ye giderek teslim olurlar. Teslim olmakla kalmaz, Darvas'a gidip Mihrali'nin ailesine eza-cefa yaparlar. Hatta Mansur, Mihrali'nin ağabeyi Mehmet Ali'yi öldürür. (Bir söylentiye göre de karısını dağa kaldırır.) Bu duyan Mihrali de Mansur'un karısını dağa kaldırıp kurduğu çadıra hapseder. Kardeşi Ali'yi de nöbetçi koyar.

Durumu öğrenen Mansur, Mihrali ile teke tek karşılaşmaya cesaret edemez. Tiflis Valisi'nin yanına çıkıp ondan yardım ister. Vali, Mansur'un emrine beş yüz atlı verir. Aynı zamanda, T. Hüseyin de Mansur'un kuvvetine yakın bir kuvvet tedarik eder.

Dalaverli Mansur, etraftaki Türk köylerini Mihrali'nin aleyhine kışkırtır. Ailesinin dağa kaldırıldığını da hatırlatarak, başına gelenlerin, ileride kendilerine de yapılabileceğini söyler. Bütün bu gayret sonunda işe yarar. Mihrali'nin baba dostu Garip Ağa, Maraşlı Köyü'nden yedi kardeşin en büyüğü Musa Çavuş da Çerkezlerden çok sayıda gönüllü toplayarak her koldan Mihrali'yi aramaya başlarlar.

Mihrali, aradan bir ay geçtikten sonra, Mansur'un karısını evine bırakır. Bu müddet içinde ona hiç dokunmamıştır. Arkadaşlarını toplar, bir müddet dağılmalarını söyler. Kendisinin de Osmanlı topraklarına

gececeğini belirtir. Keleninoğlu Hüseyin'in ısrarları karşısında, kendisiyle beraber gelmesini kabul eder.

Keleninoğlu Hüseyin'in, babasıyla vedalaşmak için köyüne gider. Hüseyin'in köye geldiğini gören bir Türk, Ruslara yaranmak gayesiyle, köydeki Rus askerlerine O'nu ihbar eder. askerler babasını çağırıp Hüseyin'in teslim olması için O'nu ikna etmesini isterler. Aksi takdirde evi ateşe vereceklerini söylerler. Hüseyin, teslim olmaz. Evin üstündeki otluğu ateşe verirler. Hüseyin boğulacak hale gelir. Babası; *"Teslim ol!"* diye üstüne üstüne gelirken, onu bacağundan hafifçe yaralar. Aksi takdirde, onlar babasını öldüreceklerdir. Derhal dışarı çıkar ve iki Rus askerini öldürür. Fakat, başına yediği kurşunla cansız yere düşer.

Keleninoğlu Hüseyin gibi bir yiğitin ölümü, Mihrali'ye çok dokunur. Hayatı boyunca, Onun mertliğinden sitayişle bahsetmiştir. *"Hüseyin, üç-beş yüz atlıma bedeldi."* demiştir. Daha fazla Rusya'da kalamayacağını anlayan Mihrali, Osmanlı topraklarına girer, Çıldır'a gelir.

Mihrali'nin Osmanlı toprağında olduğunu öğrenen Çar, yakalanıp iade edilmesi için Osmanlı padişahı **Sultan Abdülaziz** (1861-1876)'e nâme yazar. O sırada sadarete **Mahmut Nedim Paşa** vardır. padişah durumu sadrazamla görüşür; Mihrali'nin yakalanması için Erzurum valisine haber gönderir.

Birkaç defa sıkıştırılan Mihrali, hepsinden kurtulmayı başarır. Bu arada iki Türk askerini öldürür. Her yerde arandığından tekrar Rusya topraklarına geçer.

Mihrali'nin Rusya'da olduğunu öğrenen **Mansur, Tavşankuloğlu Hüseyin, Garip Ağa** ve **Musa Çavuş** dört bir taraftan takibe koyulurlar. Her birinin emrinde 400-500 kişilik atlı vardır.

Bu gruplardan Mihrali'ye ilk rastlayan **Musa Çavuş** olur. Mihrali, atı otlamakta, kendisi de dinlenmekte iken gayrı ihtiyari geriye bakar. Musa Çavuş'un kendisine doğru geldiğini görünce atına atlar ve kaçar. Fakat, Musa Çavuş yetişir. Mihrali, peşini bırakması için O'na

yalvarır; aksi halde öldürmek mecburiyetinde kalacağını söyler. Musa Çavuş, ısrarla üstüne üstüne gider. Bunun üzerine aniden dönen Mihrali, Musa Çavuş'u kılıcıyla yaralar, oradan uzaklaşır. Atlıların bir kısmı Musa Çavuş'un yanında kalır, diğerleri Mihrali'yi kovalar. Mihrali, atına son hızı vererek uçuşuma doğru sürer. Bir hamlede karşıya geçer. Arkasından gelenlerin bazıları, hızını alamayıp uçuşuma yuvarlanır. Bunu gören diğer atlılar durur. Mihrali: *"Benim sizlerle işim yok. Peşimi bırakın. Dilerim Musa Çavuş'a bir şey olmamıştır."* der ve oradan uzaklaşır.

Atlılar, Musa Çavuş'u Maraşlı Köyü'ne babasının yanına getirirler. Fakat yolda çok kan kaybettiği için bütün müdahalelere rağmen kurtarılamaz ve ölür.

Mihrali, arada sırada köyüne uğrar, yakınlarıyla görüşür. Aynı zamanda Musa Çavuş'un ölümü üzerine aramalara daha da hız verilir. **Garip Ağa**, Mihrali'yi bir yerde kıştırır. Düzlukte bir kovalamaca başlar. Bir an gelir ki, ikisinin de atları yan yana koşmaya başlar. Garip Ağa Mihrali'nin teslim olmasını isterse de ikna edemez. Kılıcıyla hamle eder. Mihrali hepsini savuşturur. Ekmeğini yediği bu baba dostuna, el kaldırmak istemez. Fakat onun kendisini öldürmek istemesi üzerine kılıcını çeker, kuvvetli bir hamle ile öyle bir savurur ki, Garip Ağa'nın sol bacağı dizinden koparır. Atlılar, takip etmek isterlerse de Garip Ağa müsaade etmez. Atlılar, onu alıp köyüne getirirler. (Bir söylentiye göre de Mihrali bu sırada Garip Ağa'yı öldürmüştür.)

Mihrali, gizlice annesiyle görüşür. Ona, **Bahar**'ı kaçıracağını söyler. Annesi vazgeçirmeye çalışırsa da başaramaz. Keçeli Köyü'ne gider ve Bahar'ı kaçıtır. Artık, yanında bir de kadın olduğu için işleri de zorlaşır. Bu yüzden, Bahar'ı, bazı kereler güvendiği kimselerin yanına bırakır.

Bir ara, takipçilerden Tavşankuloğlu Hüseyin, Mihrali'nin yerini öğrenir, derhal oraya gider. Mihrali yanında Bahar olduğu için pek kaçamaz. Tavşankuloğlu Hüseyin, arkalarından yetişir. Kılıcını vuracağı sırada bunu gören Bahar, korunmak için sağ kolunu kaldırır. Tavşankuloğlu Hüseyin, kılıcını indirir, Bahar'ın sağ elinden üç

parmağını keser, Mihrali'yi de başından yaralar. Mihrali can acısıyla geri döner. Tüfeğini ateşlemek isterse de, tüfek ateş almaz. Atını mahmuzlar, Hüseyin'e yetişir. Kılıcını sallar, ama vuramaz. Kılıç atın kuyruğunu keser. Hüseyin'in kaçtığına gören adamları da irkilir ve geri döner.

Mihrali, bir dere kenarına gider. Bahar, Mihrali'nin kanlarını temizler. Tülbendini çıkarıp başını sarar. Yara derin olduğu halde, Mihrali aldırış etmez. Atına biner, Bahar'ı emin bir yere bırakır; oradan ayrılır.

Mihrali, Osmanlı topraklarına geçer. Bir ihbar üzerine yaralı olduğu halde yakalanır. Gözlerini açtığına, kendini elleri ve kolları zincire bağlanmış olarak, Kars hapishanesinde bulur. Burada başkaları da vardır; fakat, sadece kendisi bağlıdır.

Mihrali'nin kendine geldiğini görence, Âşık Ahmet adındaki bir Türk, Yanına yaklaşır, Mihrali'yi konuşturur. onun meşhur Mihrali olduğunu öğrenince şaşırır. Mihrali, Aşık Ahmet'ten hapishane hakkında bilgiler alır. Birlikte kaçmaya karar verirler.

Aşık Ahmet, ziyarete gelen karısına her gelişinde bir şey getirmesini söyler. O da, ekmeğin içine eye, vücuduna çekiç ve benzeri eşyalar saklayıp peyderpey kocasına getirip verir.

Yarası cerahat bağlamış ve çok bitkin bir durumda olan Mihrali, hapishane arkadaşlarının, en zayıf bir yerden tünel açmalarını ister. Mahkumlar, geceleri sesiz ve gizlice söylendiği şekilde çalışırlar. Tünelin ağzı, maalesef nöbetçilerin bulunduğu yere denk gelir. Mihrali, son taşı çıkarmamalarını, belki bir gün lâzım olacağını söyler.

Bu arada, Mihrali'yi -yaralı olduğundan- sırtta mahkemeye götürürler. Mahkemede idamına karar verirler. Kararla ilgili evrak, önce Erzurum'daki Temyiz Divanı'na, sonra İstanbul Temyiz Mahkemesi'ne tasdiğe gönderilir; padişahın imzasına sunulur.

Mihrali ise zindana döndüğünde, durumdan arkadaşlarını haberdar eder. kaçacağını, isteyen de kendisi ile birlikte gelebileceğini söyler. Bir gece yarısı Âşık Ahmet'le birlikte mahkumları ayaklandırır. Kan gövdeyi götürürken, Mihrali, bu arada kendisini duvara bağlayan zincirleri keser. Âşık Ahmet'le önceden kazılmış tünele girer. Son taş kaldırırlar. Mihrali, daracık delikten güçlükle çıkarken, nöbetçi görür. Mihrali'nin kaçmasına fırsat vermeden, süngüsünü bacağına saplar. Mihrali, süngüyü kavrar. Nöbetçi tüfeği çektiğinde, süngü Mihrali'nin bacağında kalır. Mihrali, ani bir hareketle süngüyü çıkarır ve gayet ustalikle fırlatır. Süngü, nöbetçinin gırtlığından girer; nöbetçi yere cansız düşer. Âşık Ahmet, korkusundan tünelden çıkamaz ve zindana döner.

Mihrali sürüne sürüne zindanın karşısındaki tavlaya girer. Tavlada, atlar için hazırlanmış otluğun içine kendini bırakır. Orada iki gece üç gündüz kalır.

Zindandaki ayaklanma önlendikten sonra, mahkumlar sayılır; Mihrali'nin olmadığı görülür. Hemen, dört bir yana atlılar çıkarılır. Bütün aramalara rağmen, atlılar elleri boş dönerler.

Mihrali, üçüncü gece biraz kendine gelir. Ayakları hala zincirle bağlı olduğu için onları eye ile kesmek ister; zincirin kalınlığı, eyenin küçüklüğü dolayısıyla kesemez. Bu halde, ata binemeyeceği için başka çareler arar. Sonunda topuğunu kesip demir bilezikleri çıkarmaya karar verir. Topuğunu kesmesiyle müthiş bir acı duyar, fakat buna katlanır. Gömleğinden bir parça yırtar, topuğuna sarar. Başından, dizinden ve topuğundan yaralı olan Mihrali, bu yönüyle azim, sabır ve cesaret timsali gibidir. Ellerindeki bilezikleri ise kesmez. Zira, kafi miktarda yarası vardır. biraz otları sarandıktan sonra, bir delikten kendisini aşağıya bırakır. Otların üzerine düştüğünden ses çıkmaz ve canı fazla acımaz. İçeride, sıra sıra atların olduğunu görür. Gözüne iyi bir at kestirir. Sonra başka bir atın sırtından ter keşesini çıkarır, bineceği atın ayaklarına bağlar. Zira, zemin taş olduğu için ses çıkarabileceğini düşünür. Havanın sıcaklığı dolayısıyla çift kapının açık olmasından da istifade ederek, atına atlar ve son sürat oradan uzaklaşır. Gece yarısı Maraşlı'ya gelir.

Mihrali, Maraşlı'da ilk rastladığı evin kapısını vurur. Bu ev, daha önce öldürdüğü **Musa Çavuş**'un babasının evidir. Mihrali'yi içeri alıp yatırırlar. Mihrali olup bitenleri anlatır. Adam Mihrali'ye ses çıkarmaz. Üstelik su ısıttırır ve bir tekne içinde onu yıkar, yaralarını temizler, merhem çalar. Süt içirttikten sonra, istirahatını temin eder. çocuklarını başına toplar. Evlerinde Mihrali'nin olduğunu, böyle mert birisine ölen kardeşlerinden dolayı kalleşlik etmemelerini söyleyerek onları ikna eder. bu arada Mihrali'nin tavladan çaldığı at damgalı olduğu için çocuklarına bu atı çok uzaklara bırakıp dönmelerini söyler. Sabahleyin altı oğlu ile beraber Mihrali'nin yanına gider; kendilerini tanıtır. Mihrali irkilir. Adam; *"Biz seni Musa Çavuş'un yerine koyduk. Sen de bundan böyle bizim oğlumuz sayılırsın."* der. Mihrali'ye bir ay bakarlar. Gideceği zaman, iyi bir at ile Musa Çavuş'un kılıcını verirler. Adam, altı oğlunu Mihrali'nin yanına katar ve uğurlar.

Bu sırada **93 Harbi** (1877-1878) patlak verir. Osmanlılar hem kuzeybatıda hem de doğuda Ruslarla savaşır. Doğuda Rus ordusunun başında **Loris Melikof**, Osmanlı ordusunun başında da **Ahmet Muhtar Paşa** vardır.

Mihrali, atlılarını yanına alır, 120 kişilik çetesiyle Ruslara yapmadıklarını bırakmaz. Ruslar, bu belâlı **Karapapak** ile baş edemeyeceklerini anlayınca, *"Orduya hizmet"* şartıyla bağışlar. Mihrali ise, Kars kumandanı **Hüseyin Hami Paşa**'ya gizlice haber göndererek affedilirse, Osmanlılar safında mücadele vereceğini bildirir. Mihrali'nun bu teklifi kabul edilir.

Beri taraftan, Dalaverli Mansur (muhtemelen albay) ve Tavşankuloğlu Hüseyin (muhtemelen binbaşı) üst rütbelilerdir. Maalesef Karapapak olmalarına rağmen Osmanlılara karşı savaşırılar*.

**Karapapak* adı tarihte ilk defa 1599 yılında Buhara Hanlığı belgelerinde geçer. Önceleri aşağı İdil civarında yaşamakta iken Timur'un zulmünden yahut da Rusların Kazan'ı işgal etmelerinden dolayı buradan ayrılıp Zerefşan (Semerkand'ın doğusunda) bölgesine gelmişler, sonradan Özü (Dnepr) ırmağının batısına geçmişlerdir. Kür-Aras boylarından göçme Sulduz Karapapakları da Tiflis'in güneyinde Borçalı (eski adı: Loru) sancağında mesken tutmuşlardır. Şii ve Sünni inanca sahiptirler. (Mihrali Bey, Sünnidir.) Yanlış olarak Şii olanlara Tat ve Acem, Sünnilere de Terekeme denilir. Halbuki, Karapapakların Acemlikle alâkaları yoktur. Kaza kuzu derisinden kalpak giydikleri için kendilerine bu ad verilmiştir. Karapapaklar zeki, çalışkan, iyi ata binen, iyi

Mihrali, kuvvetleriyle ıldır'a gelir. Yanına kardeşi Ali Bey'i de almıştır. Kendisine binbaşılık, Ali'ye de mülazımlık rütbesi verilir.

Birgün, T. Hüseyin'den bir mektup alır. Hüseyin, Mansur'la arasının açıldığını, isterse emrine girebileceğini yazmaktadır. Mihrali, kabul eder. böylece, T. Hüseyin de Osmanlı'ya iltica eder. O'na da binbaşılık rütbesi verilir.

93 Harbi'nin temmuz-ağustos aylarında, muharebe iyice kızırır. Mihrali, **Kars**'ın Göle cihetinde, kendinden en az on misli fazla bir kuvvetle karşılaşır. Mihrali, tüfek ve kılıçla taarruz emrini verir. Saldırı anında, Mihrali'nin atı, göğsünden bir kurşun alır, yere kapaklanır. Mihrali, üç-dört metre ileriye düşerken perende atıp iki ayağı üstüne kalkar. Aynı anda tüfeğini ateşleyerek atını vuran askeri, alnından vurur. Kendisine yaklaşan bir askeri de kılıcıyla bertaraf ettikten sonra onun atına atlar, düşman saflarına dalar. Askerler bir müddet sonra kaçmaya başlar. Çemberi yaran Mihrali, önüne çıkan düşmanı tepeleyip on dört bakkaliye arabasını alır ve Kars Kalesi'ne döner. Kaleyi dıştan kuşatan askerlerin de çemberini yararak kaleye girer. Haftalardır, aç, susuz kalan askerler, gelen malzemeleri görünce bayram eder.

Haberi alan **Anadolu Harp Ordusu Başkumandanı Ahmet Muhtar Paşa**; Mihrali'yi tebrik ve taltif eder. Fakat bu kuru erzak, askere kafi gelmez. Aylardır ete hasret olduklarından hepsi de bitkin düşmüştür. Hatta bu yüzden, Ahmet Muhtar Paşa, geri çekilme kararındadır. Bunu duyan Mihrali, Ahmet Muhtar Paşa'nın yanına gider, kararından vazgeçmesini söyler.

Güvendiği adamları yanına alarak, düşman sınırından içeri dalar. Haradan, yüz elli kadar kadana at ile ahırlardan binin üstünde koyun çıkarıp çemberi yararak Ahmet Muhtar Paşa'ya getirir. Paşa'nın sevinçten gözleri yaşarır. Sonuçta, Kars, muhasaradan kurtulur.

silah kullanan bir Türk boyudur. Zengin bir folkloru sahiptir. (Acıyurt Köyü Folkloru ile ilgili olarak Türk Folklor Araştırmaları, Sivas Folkloru ve Türk Folkloru dergilerinde beş yazımız neşredilmiştir.) 93 Harbi esnasında bir kısmı Osmanlılara yardımcı olurken, ne acı ki bir kısmı da (Mansur, Tülü Musa, Latif, Kamil gibi...) Ruslarla elbirliği yapmıştır.

Ahmet Muhtar Paşa, bunun üzerine Mihrali'yi çekilen Rus ordusunun üstüne gönderir. Mihrali, Göle Nahiyesi'nin Demirkapı Köyü'nde bir alay düşman süvarisini kaçıır. Karşısına başka bir alay çıkar. Zekası sayesinde bunları da alt eder: Kendisi güya kaçıyormuş gibi yapar. On misli düşman da kovalamaya başlar. Pusudaki seksen askeri, bunlara ateş ederek iki bölüğü dağıtır. Mihrali de aniden dönerek bunlara destek olur. Planın ustalığı sayesinde iki şehit, dört yaralıya karşı yüzden fazla cesedi ile düşmanı bozguna uğratar.

Paşa'nın sonsuz güvenini kazanan Mihrali, bu sefer **Gümrü-Tiflis** yolu üzerinde **Ağbulak** ve **Parmaksızköprü**'deki askeri mevkilere ait telgraf tellerini kesmeye memur edilir. Mihrali, 130 kadar süvarisiyle sekiz gün boyunca erzak kollarını vurur, telgraf tellerini keser, müfrezeleri tepeler, düşmanı çaresiz ve kımıldamaz bir hale getirir. Düşmanın yetmişe yakın can kaybının yanında, kendisi dört şehit ve sekiz yaralı ile döner.

Ahmet Muhtar Paşa'nın Mihrali'nin bu kahramanlıklarını payitahta bildirmesi sonucu, Mihrali'ye II. Abdülhamit (1876-1909) tarafından ilk Mecidiye Nişanı verilir.

Mihrali, daha sonra Paşa'dan izin alarak, Rus sınırından içeri girer. Köyü Darvas'a gelir. Akrabasını ve diğer Karapapakları toplayarak Osmanlı'ya göç eder. Kafilede kardeşi **İsa Bey**, karısı **Bahar**, kardeşi **Mehmet Ali**'nin oğlu **Rüstem**, kundaktaki oğlu **Rüştü** de vardır. Mihrali; *"Belki ses çıkarır."* diye oğlu Rüştü'yü, bir çalının dibine bırakır. Bahar Hanım, ağlar. Görümcesi Huri Hanım, kara ve soğuğa aldırış etmeyerek hemen atını geri çevirir, çalının dibinden Rüştü'yü alır, kafile sınırı geçmekte iken onlara yetişir.

Mihrali, daha sonra **Erzurum Müdafaası**'nda yer alır. Aziziye baskınından sonra, düşman, dört alayla Erzurum'u batıdan çevirmek ister. Muhtar Paşa, bunların üstüne üç-dört yüz süvari gönderir. Mihrali, bu cenkte ağır yara alır. 12 Kanunuevvel 1877'de (12 Aralık 1877) A. Muhtar Paşa İstanbul'a çağırılır. O'nun gitmesi üzerine Mihrali de artık orada kalamaz. A. Muhtar Paşa, Mihrali'ye bir kızak hazırlattırır.

Kendisi İstanbul yolunu tutarken Mihrali de kafilesiyle Sivas'a doğru yol alır.

Mihrali, Sivas'ta Ulaş Bucağı'na bağlı bugünkü Acıyurt Köyü toprağına gelir. Karapapaklar da çevrede kendilerine yer bulurlar. Mihrali Bey, bugünkü Konak (Acıyurt'un mezarası)'ta mesken tutar. Acıyurt, halk ağzında; "Büyük Köy, Papaklı Köyü, Mihrali Bey'in Köyü" gibi adlarla anılır. Tavşankuloğlu Hüseyin, Kuşkayası Köyü'ne yerleşir. Bugün Kangal, Uzunyayla civarında 30-40 pare Karapapak köyü vardır. Buralara yerleşmekte, devlet onlara herhangi bir güçlük çıkartmamıştır. Zira, II. Abdülhamit, Mihrali ve ahfadının dilediği yerde yerleşmesini serbest bırakmıştır. Mihrali, Sivas'ta 40. Hamidiye Süvari Alayı'nı kurar.

Göçten on iki yıl sonra (1899) Kurt İsmail Paşa*, Mihrali Bey'in yanına geldi. Bağdat'ta amansız bir eşkıyanın olduğunu, Arapları Osmanlılar aleyhine kışkırttığını söyler. Mihrali Bey, bunun üzerine atlılarını toplar, Kurt İsmail Paşa ile Bağdat'a gider. Bağdat Valisi Mehmet Fazıl Paşa (?), bunlara izzet ikramda bulunur. Mihrali, eşkıyaya teslim olması için haber gönderir. O da bir şey yapmayacaklarına dair şeref sözü olarak teslim olur. Mihrali Sultan Abdülhamit'e eşkıyanın teslim olduğunu ve bağışlanmasını bildirir ve bağışlanır. Bağdat'ta vali ve eşkıya, Mihrali'ye iyi cins Arap atları hediye ederler. Mihrali, Kurt İsmail Paşa ile geri döner.

Bu olaydan sonra Mihrali'nin ünü daha da yayılır.

Bir gün, beyler ve ağalar Kangal'da sohbet ederken, Kangal Kaymakamı içeri girer. Herkes ayağa kalkar, Mihrali kalkmaz. Kaymakam, hiddetlenir. Mihrali de gazaba gelip, kaymakamı döver. "Sen kim oluyorsun da bana ayağa kalk diyorsun? Seni kalaycı çırağı seni!..." der . Kaymakam bu olayı vali Reşit Paşa'ya anlatır. "Seni kalaycı, beni de çırağın yaptı." der. Buna fazlasıyla içerleyen vali, durumu Sultan

*Kurt İsmail Paşa 93 Harbi'nde Erzurum Valisi idi. Ahmet Muhtar Paşa'nın İstanbul'a çağırılması üzerine, onun yerine vekil olarak kaldı.

Abdülhamit'e bildirir. Sultan da; "Bir adamı bana çok mu gördünüz? O, benim yularsız aslanımdır." diye haber gönderir.

Mihrali ile Vali'nin arasının açılmasına, başka bir olay daha sebep olmuştur: Bir at yarışında, Mihrali'nin **Karakütük** adlı atı da vardır.* Yalnız bu atın bir özelliği vardır; silah atılmadan, silah sesi duymadan iyi koşamaz. Vali, bunu bildiği için silah atılmasını istemez. İki taraf da anlaşır. Yarış başlar. Karakütük hep geride kalır. Kuşkayası Köyü'nden **Karapapak Çopur Ali**, buna tahammül edemez. "Mihrali'nin atı olsun da geride kalsın bu ne demektir?" diyerek silahını ateşler. Sonuçta Karakütük birinci olur. Vali, bunu Mihrali'nin planı olarak telakki eder.

Bu sıralarda, Yemen İsyanı baş gösterir. Bilhassa İngilizlerin teşvikiyle Osmanlılara sık sık isyan bayrağı açan Araplar, gün geçtikçe işi azıttılar. Mihrali'yi çekemeyen Vali Reşit Paşa; "Bu isyanı bastırma bastırma, Mihrali bastırır." diye Abdülhamit'e haber gönderir. Niyeti, Mihrali belasından (!) kurtulmaktır. Padişah'tan gelen haber; "Dilerse gider, dilerse gitmez. Ben, O'nu her şeyde serbest bıraktım." şeklindedir. Durum Mihrali'ye bildirildiğinde; "Gitmem." demeyi yiğitliğine yediremeyip atlısını toplayarak yola çıkar. Adana'da büyük bir kalabalık Mihrali'yi karşılar. "Oralar sıcaktır, sıcağına dayanamazsınız." diye vazgeçirmeye çalışırlar. Mihrali, geri dönmeyi gururuna yediremez. Yola çıkar ve bir zaman sonra Yemen'e varır. Yanındaki kardeşi bu sırada yüzbaşısıdır.

Kimsenin baş edemediği ve bir zamanlar eşkıya iken sonradan büyük bir vatansever olup vatanına hizmetler yapan bu destan kahramanı Mihrali, Yemen'in sıcağına dayanamaz, hastalanır ve orada ölür (1906). Atlılarından çoğu da telef olur. Ancak, üç-beş kişi geriye döner. Bunlardan bazıları Acıyurt Köyü'nden Yüzbaşı Ahmet, Yetim İsmail, Mahmut Çavuş; Kurdoğlu Köyü'nden Gökçe Çavuş, Kuşkayası Köyü'nden T. Hüseyin'dir. Mihrali'nin kardeşi Ali Bey ise Yemen dönüşü gemide öldürülmüştür. Bir söylentiye göre, Sivas'taki

* Mihrali çevrede sık sık at yarışları düzenler, Konağında pehlivanlar barındırır, böylece ata sporlarının yaşamasına yardımcı olur. Barındırdığı pehlivanlardan Siciminoğlu'nun sırtını o devirde kimse yere getirememiştir. Bu pehlivani uyurken kalleşlikle öldürmüşlerdir.

Karapapakların lideri olmak için Ali Bey'i, Tavşankuloğlu Hüseyin öldürmüştür. Mihrali Bey'in oğlu Rüstü Bey ise 1932'de vefat etmiştir.

II – MİHRALİ BEY HAKKINDA MANZUM PARÇALAR

-1-

Âşık Sadık'ın Mihrali Bey Destanı

*Ey ağalar beyler bizim ellerde
Koçaklıktan yana birdi Mihrali
Cahallık eyleyip dağlarda gezdi
Epey zaman kaçak durdu Mihrali*

*İbtidâ gözünden düştü devletin
Sonra göze girip buldu rağbetin
Cihana tanıttı şânın şevketin
Bir eşsiz nâmidâr erdi Mihrali*

*Kan kavga kopanda Kars'ın başına
Doksan üç'te baktı yurdun işine
Dört-beş yüz atlıyı yığdı peşine
Moskof'un cengine girdi Mihrali*

*Muhtar Paşa kıydı ona nişânı
Başladı dökmeğe hûn-ı düşmanı
Şânı tuttu bütün Kafkasistan'ı
Koçaklarda dizdi ordu Mihrali*

*Ordu-yı İslam'a rehnümûn oldu
Tanrı aslanı çok şâd memnun oldu
Düşman güzergâhı her pür nun oldu
Leşlerini yere serdi Mihrali*

*Kemender Kazağı hep bizâr etti
Rahat yatırmadı can bizar etti
Loris de elinden el-hazer etti
Gece karargâhlar yardı Mihrali*

*Moskof ordusuna çok dehşet saldı
Hareketlerini keşfedip bildi
Osmanlı askeri tedarik aldı
Düşmana tuzağı kurdu Mihrali*

*Adını duyanda Rus'un Saldad'ı
Koparırdı "Mama" deyip feryadı
Moskof'a havf saldı merdâne adı
Gözlerin kurdunu kırdı Mihrali*

*Rus'u Şüregel'de pişman eyledi
Yollarını kesip hüsrân eyledi
Taburların hâkle yeksan eyledi
En dilâverlerin yordu Mihrali*

*Mel'un Hacı Veli gör ne iş tuttu
Beş kapige dinin nâmusun sattı
Kars'ın teslimine çok gayret etti
O'nu sağ Paşa'ya verdi Mihrali*

*Huda'nın mukadder günü gelende
Bu hâl ile mahşer günü gelende
Düşmanların zafer günü gelende
Ciğerine dağlar vurdu Mihrali*

Ağlaya ağlaya yurdu terketti

*Atluların çekip Sivas'a gitti
Nice ehl-i maraz şifâya yetti
Onlara bir tâ'un çordu Mihrali*

*Alnına yazılmış kara yazılar
Murada yetmedi ağlar sızılar
Haberı getirdi bazı bazılar
Kars'ı her gidenden sordu Mihrali*

*Akıbet O'na da bu fâni cihan
Yâr olmadı göçtü kalmadı mihman
Cennet-i Al'â'da tuttu bir mekan
Gaziler yanına vardı Mihrali*

*Gani Rahmân rahmet eyleye ana
Azim hizmeti var dine vatana
Ahvadımız dâim adını ana
Severdi gönülden yurdu Mihrali*

*SADIK'ın feleğe meydanı kaldı
Kıydı o yığıde nâm şânı kaldı
İkinci Köroğlu destanı kaldı
Söylenir dillerde merdi Mihrali*

Âşık SADIK

-2-

Mihrali Bey Destanı*

Osmanlı da ona yağılık etti

*Bu destanın şâirini maalesef tespit edemedik.

*Yaralı aslanı kal'aya attı
Kıymetin bilmedi kötülük etti
Kars'ın kal'asını yardı Mihrali*

*Muhtar Paşa divanına sesledi
Nişan verdi şân şerefin süsledi
Ganimetle orduları besledi
Şikârın yanına kaldı Mihrali*

*Berat aldı Padişah'ın elinden
Gece aştı Kabaktepe belinden
Gümrü Tiflis kan ağladı elinden
Gürcistan'a talan saldı Mihrali*

*Tülü Musa çok hıyanet eyledi
Kâmil gizli sırlarımız söyledi
Mansur Latif Karapapak beyleri
Osmanlı'ya arka daldı Mihrali*

*Sürü sürü koyunları geçirdi
Yılkı çekip atlarını aşırđı
Kafkasya'dan beri sürdü getirdi
Urusya'dan çok bac aldı Mihrali*

-3-

Mihrali Bey Atlıları Türküsü**

*Ehli İslam olan eşissin bilsin
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana*

**Karapapak Âşık Şenlik (1853-1912) tarafından 1877 Nisan'ında söylenen koçaklama.

İsterse Uruset ne var ki gelsin
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

Kurşanını kılınçı geyhiniñ donu
Kavga bulutdarı sardı her yanı
Doğdu koç iğiding şan almakh günü
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

Esger olan bölüyh bölüner
Kars Kalası sandız mı ki almar
Boz atdar üstünde kılınç çalmar
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

Kavga günü namert sapa yer arar
Er olan göğsünü tüşmana gerer
Cem-i ervah biznen meydana girer
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

Hele Al-Osman'ın görmüyüf zorun
Din gıyratı olan tederiyh görüñ
At tepiñ baş kesin Kazağ'ın kırın
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

Men-Esfer'di(r) biling Urusuñ esli
Orman yabanısı balıhçı nesli
Hinzır sürüsüne dalıf kurt misli
Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana

ŞENNİYH ne durursun atdarı miniñ
Sıyra kılınç tüşman üstüne dönüñ
Artajakhdi(r) şanı bu Al-Osman'ın

Can sağ iken yurt vermeniyh tüşmana
Âşık ŞENLİK

-4-

93 Kars Kavgaları Türküsü*

Gümriü'den yöriüdü şapkalı Kazak
Kars içinde eser bir acı sazak
Kaptan Paşa diyer: Devranı bozak
Gel beri gel beri bizim Osmanlı
Kavga koptu Kars'ın başı dumanlı

Yaktı gülşen yurdu zâlim saldadı
Loris de zulmedip verdi berbadı
Ardahan kan ağlar gözler imdadı
Gel beri gel beri bizim Osmanlı
Kavga koptu Kars'ın başı dumanlı

Mirali Paşa da çok mertlik etti
Mansur'un evini yıktı dağıttı
Hacı Veli'nin de toyunu tuttu
Gel beri gel beri bizim Osmanlı
Kavga koptu Kars'ın başı dumanlı

Muhtar Paşa aldı Gazi şanını
Çevirdi Moskoftar çevre yanını
Yahnılar koparttı Nuh tufanını
Gel beri gel beri bizim Osmanlı
Kavga koptu Kars'ın başı dumanlı

*Cendere Köyü'nden Karşlı Bahri Efendi'den derlenmiştir.

-5-

Mihrali Bey**

-Uzunhava-

*Ben gidiyom Rüştü Bey'im ağlama
Köz koyup da ciğerimi dağlama
Alay gitti beni burda eğleme*

Yemen'e de benim ağam Yemen'e
Erdi m'ola Mihrali Bey Yemen'e
Kurdu m'ola çadırları çimene
Oğul köz düştüğü yeri yakar kime ne
Oğul dert benim değil mi vallah kime ne

*Ben gidiyom Rüştü Bey'im sana bir nişan
Susuzluktan alayları perişan
Hiç iflah olur mu Yemen'e düşen
Bağlantı*

*Mihrali'yi sorarsan ezelden yaslı
Çifte al kılıcın uçları pashı
Ta ezel ezelden yaslıyım yaslı
Bağlantı*

*Mihrali'yi sokaklarda tuttular
Ağamı da bir kurşuna sattılar
Mihrali'yi Yemen'e de attılar
Bağlantı*

*Mihrali Bey Hamidiye alayı
Düşmanlar çıkardı türlü belayı
Nedir Ali Bey'im bunun kolayı*

**Mihrali'nin yakınları tarafından söylenmiş olan bu uzun havayı Malatyalı sanatçı Kemal Keskin plağa okumuştur. Bu yüzden bazı çevrelerce Mihrali Bey uzun havası Malatya yöresine mal edilmektedir. Bu yanlışlığı da ilgililer düzeltir düşüncesiyle, bilhassa belirtmek istedik. Uzunhava Sivas'ın Acıyurt Köyü'ne aittir.

Bağlantı

*Devlete bağlıdır şu senin başın
Cihanda aransa bulunmaz eşin
Elliyle altmışa yakındır yaşın*

Bağlantı

*Kum tepesi oldu görünmez otlar
Açlıktan ölüyor küheylan atlar
Kardaş şehit düştü nice yiğitler*

Bağlantı

*Arap atlar geldi bağlanmak ister
Kömüşlerin geldi yağlanmak ister
Rüştü Bey büyüdü evlenmek ister*

Bağlantı

(Rüştü Bey : Mihrali Bey'in oğlu, Ali Bey : Mihrali Bey'in kardeşi)

-6-

Mihrali Bey'e Ağıt

*Bell' oldu gittiğin benim efendim
İndelhan olanlar seni arıyor
Yıkıldı bir yanı koca Sivas'ın
Deroişan olanlar seni arıyor*

*Bozuldu elvanı yüce binanın
Gamı arttı içindeki çobanın
Kesildi kısmeti hane viranın
Cennette gilmanlar seni arıyor*

*Yükledi göçünü can Mehmet Ali
Bir zaman dillerde söylensin hâli
Mahir Bey kızının kırıldı kolu
Akıttı al kanlar seni arıyor*

*Gayri şahin uçtu dalda yar kaldı
Vefasız dünyanın ömrü az kaldı
Bağlar çiçek açmış güllü yar geldi
Bahçıvan olanlar seni arıyor*

*Ne muhalif değdi feleğın taşı
Yaktı nâsı ayrılığın ateşi
Yine eşkiyalar kaldırdı başı
Bezirgân olanlar seni arıyor*

*Hani senin gibi ellerde rehber
Senden ziya umar günler geceler
Çarşılarda esnaf köylerde rençber
Dağlarda çobanlar seni arıyor*

*Olanca muradın mahşere kaldı
Felek bu belâyı bizlere saldı
Âşık RUHSATÎ de meddahın oldu
Nice pehlivanlar seni arıyor*

-7-

Mihrali Bey'in Sivas'a Geliş Destanı

*Nasıl methetmeyem Mihrali Bey'i
Sivas ülkesinin beyi geliyor
O zâlim düşmanın elinde kalmaz
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

*Herkes kaderine boynunu eğe
Ünü dağılmıştı şehire köye
Zarar ziyan gelmez Mihrali Bey'e
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

Acem yiğididir yahşıdır yahşı

*Gösterir kendini kemâli şahsı
Ahababı yararı giderler karşı
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

*Köyü Acıyurt'tur yeri Konak'tır
Böyle bir yiğidi görmeli çoktur
Yiğitliği veren ol Gâni Hak'tır
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

*Püryânî bu anda söyler bitirir
Hakk'ın birliğine şükür yetirir
Yurdun şerefini beyler artırır
Sivas ülkesinin beyi geliyor*

Tokatlı Âşık PÜRYÂNÎ*

-8-

Mihrali Bey Ağıtı

*Nasıl methedelim Mihrali Bey'i
EyvâH Mihrali Bey gitti gelmedi
Düşman mı oldular kahraman sana
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Malın mülkün mirasçılar paylaşır
Rüştü Bey'in Konağ'ında eğleşir
Bacıların "Gardaş" deyi ağlaşır
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

Sürmeler çekilir kirpiğe kaşa

* Halk her ne kadar "Acem" derse de yazımızdaki Karapapaklar dipnotunda da belirttiğimiz gibi bu, yanlış bir yakıştırma değildir. Karapapakların Acemlikle alakaları yoktur.

Mihrali Bey o Yemen'e ulaşa
Günler sıcak olur çıkamaz başa
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi

Vasfedelim Mihrali Bey halını
Yiğitliğin şerefini şanını
Çifter hanım bekliyorlar yolunu
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi

Acıyurt iklimi Konak Köyü'nü
Ne bayramı belli ne de düğünü
Gözlerim gelmedi Ali Bey'imi
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi

İsa Bey'in O'nun büyük gardaşı
Yemen'e yapmağa gitti savaşı
Ağlar Sivas halkı döker göz yaşı
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi

Aştı çayır çimen güller nergizler
Bütün yasta kaldı gelinler kızlar
Sivas ahalisi yolunu gözler
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi

Yemen dedikleri gayet sıcaktır
Konak Mihrali Bey yalan ocaktır
Ahabın yarenin dostların çoktur
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi

Mihrali Bey ünün duyanlar ağlar
Gam çeker dostların kara yas bağlar

*Ulaş Nahyası'nda köyler kan ağlar
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Ummazdım ki ol Yemen'de kalasın
Sıcağından böyle bir hoş olasın
Kars'ın kumandanı Acem balası
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Kahraman Mihrali yiğit bir kişi
Ne yazı bellidir ne soğuk kışı
Topladı orduyu otuz bin kişi
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Ne diyelim senin yiğitliğine
Âlem and içiyor hürmetliğine
Hak'tan bir inayet kuvvetliğine
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Biter mi hiç Mihrali Bey davası
Aslanın boş kalmaz yurdu yuvası
Bir beş değil atmış köyün ağası
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Öyle bir kumandan öyle paşaydı
Biner ata yüce dağlar aşardı
Mayetinde nice yiğit yaşardı
Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi*

*Bu Mihrali Bey'in bu halı böyle
Konuşurdu ağa paşa bey ile
Dinlen gel Püryânî yeniden söyle*

Eyvah Mihrali Bey gitti gelmedi

17.3.1984

Tokatlı Âşık PÜRYÂNÎ

-9-

Mihrali Bey Destanı

Nasıl methetmeyem Mihrali Bey'i

Her yerde şerefi ünü söylenir

Yaptığı yiğitlik aklıma düştü

Üzerinden geçen günü söylenir

Bey'in çoktur anlatırsak davası

Titretti elinde koca Sivas'ı

Sürüyü sakladı Kangal Ağası

Her yerde şerefi şanı söylenir

Mihrali Bey ata biner yürürdü

Düşman görse korkusundan erirdi

Doksan üç'te gelenleri korurdu

Asâleti cinsi dini söylenir

Mihrali Bey sözlerini açmalı

Bunu yazıp tarihlere geçmeli

Kılıcıyla korkuturdu düşmanı

Kılıcı kalkanı kını söylenir

Mihrali Bey konu açanlar açsın

Senin ünün her tarafa dolaşsın

Dinlensin Mihrali tarihe geçsin

Verilir bu vasfı dili söylenir

*Mihrali Bey'imi bilenler bilir
Güçlü idi bir orduya baş gelir
Ol her yerde kahramanlık söylenir
Böyle kahramanın hali söylenir*

*Mihrali Bey çıktı gine meydana
Ne kadar hanımdır doğuran ana
Kılıcı bölendi al kızıl kana
Gülşen bahçesinde gülü söylenir*

*Mihrali Bey senin nasıl duyuram
Yiğitlerden seni seçem ayıram
Yaradandır seni böyle kayıran
Püryânî bugünkü gün bunu söylenir*

17.3.1984

Tokatlı Âşık PÜRYÂNÎ

-10-

Mihrali Bey

*Aslan yatağını görmeye geldim
Kaldığı yerlerdir Merali Bey'in
Konağ'ı görünce düşlere daldım
Olduğu yerlerdir Merali Bey'in*

*Kahpeleri almaz imiş araya
Ak dememiş hatır için karaya
Seksen bir'de göçüp işte buraya
Geldiği yerlerdir Merali Bey'in*

I					
I	I	I	I	I	I
Mehrali* (1844-1906)	İsa (1850 I	Memmedalı I	Alı (1856-1906)	Hürü	Keziban
I	I	I	I		
Rüştü Bey (1877-1932)	I Şükrü	I Rüstem	I Şakir		
I	Fikri		Ziyaddin		
Nureddin	Nadire		Anber		
Mehralı			Hayriye		
Karman			Süsen		
Turgut			Yeter		
Şemseddin					
Zekiye					
Şahdane					
Meliha					
Seniha					

*Not: Daha önce soy kütüğü tablosu, Prof. Dr. Valeh Hacılar tarafından son bilgiler etrafında tekrar gözden geçirilmiş ve yukarıdaki tablo oluşturulmuştur. Daha objektif bulduğum bu tabloyu yukarıda aynen gösterdim. **Silsilesi:** Memmedalı (Memili, Doğumu: 1760-61), Allahverdi (1789-1850), Memili (1823), Mihrali(1844-1906) şeklindedir. İsa, Memmedalı, Ali, Hürü, Keziban'la kardeş olan Mihrali'nin ise Rüştü Bey (1877-1932) adında bir oğlu olmuştur. Mihrali Bey'in hanımları: Bahar, Gülgaz (Gülnaz).

* Mihrali Bey'in hanımları: Bahar, Gülgaz (Gülnaz).

Kaynakça:

Kaynak Şahıslar:

Beşir Sönmez, (48 yaşında, Sivas Acıyurt Köyü'nden) Mihrali Bey'in Torunları Nurettin Memilioğlu (3.4.1984'te vefat etti.), Turgut Memilioğlu, Mihrali Memilioğlu (Derleme birkaç sene içinde yapılmıştır.)

Kaynaklar:

- ASLAN, Ensar, (1983), *Mihrali Bey Destanı, Şükrü Elçin Armağanı*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Armağan Dizisi, Ankara, s. 11-17.
- DANIŞMEND, İsmail Hâmi; **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Cilt: 4, İstanbul, 1972.
- Gazi Ahmed Muhtar Paşa, 1328 (1912).**Sergüzeşt-i Hayatımın Cild-i Sânisî, Anadolu Rus Muharebeleri**, İstanbul, s. 86.
- GENCOSMAN, Kemal Zeki, (1972), **Türk Destanları**, İstanbul, s. 142-149.
- Güney Eflatun Cem-Çetin Eflatun Güney (1963), **Ruhsatî Hayatı ve Şiirleri**, s. 182-183.
- HACILAR, Valeh, **Borçalı Mehralı Bey Tarihi Hekiketlerde** (2001), Bakı.
- Kars Savunmasında Bir Destan Kahramanı*, Şubat 1983, **Yıllarboyu Tarih Dergisi**, s. 43-45.
- KIRZIOĞLU, M. Fahreddin, (1958), **Edebiyatımızda Kars II**, İstanbul.
- KIRZIOĞLU, M. Fahreddin, (1972), **Karapapaklar**, Erzurum
- KURAT, Akdes Nimet, (1948), **Rusya Tarihi**, Ankara
- Mehmet Arif Bey, **Başımıza Gelenler**, 1328 (1912), İstanbul.
- Savaş Destanlarımız*, (1970), **Hayat Tarih Mecmuası**, S. 6, İstanbul, s. 80.
- SEVÜK, İsmail Habib; (1943), **Yurttan Yazılar**, İstanbul, s. 336-340.
- SIRMA, İhsan Süreyya, (1980), **Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyânları**, İstanbul.